Poštarina plaćena u gotovom

Pojedini broj 3 dinara

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Kalmár István: A vojvodinai magyar középosztály és az ifjúság
Erdei Ferenc: Dunamellék
Iványi János: Spanyolország
Popović Jovan: Ki-ki a maga helyén
Erdélyi József: Villanyél
Sz. A.: Világszemle

FIGYELŐ: A szögedi embör — A spanyol kormány iskolapolitikája — Az inkvizició feltámadása — A titokzatos 29-8 leadó — Szemlék, Szemelvények

IV ÉVF. ▪ SZUBOTICA ▪ 1937 MÁJUS ▪ 5 SZÁM

A HID

OLVASÓIHOZ ÉS TERJESZTŐIHEZ!

Falukutatási akciónkat, amelyről a HID-ban már bővebben írtunk, jelen számunkkal megkezdjük. Azon olvasóink, akik figyelemmel kisérték lapunk cikkeit, a mellékelt kérdőívet minden különösebb nehézség nélkül kitölthetik. A kérdéseket igyekeztünk leegyszerűsíteni, hogy ne okozzunk olvasóinknak felesleges munkát. Kérdőíveink hátlapján utasítást adtunk és az egyes kérdéseket magyarázattal láttuk el.

A falukutatásban minden egyes olvasónk részt vehet. Reméljük, hogy előző felhívásaink nem hangzottak el hiába és szép számmal lesznek olyanok, akik munkatársul jelentkeznek.

Azok, akik falukutatási akciónkban résztvesznek, a kitöltött kérdőívet legközelebbi számunk megjelenéséig, tehát junius 15-ig küldjék el szerkesztőségünknek. (Címünk: Administracija i uredništvo HID, Subotica, poštanski fah 88.)

Hogy a postaköltségeket megtakarítsák, olvasóink a kitöltött kérdőíveket terjesztőink útján is beküldhetik.

A »HID« 1. számú kérdőíve

Község: .....

Járás: .....

I. Lakosság:

1. *A községben él.....lakos,.....családban (háztartásban).*
2. *A lakosok közül.....szláv,.....magyar,.....német,.....tót, ...román,.....egyéb.*
3. *A lakosok közül.....római katolikus, ...protestáns (ref. ev.) .....görögkeleti,.....zsidó.*

II. Termőföld:

1. *A község kiterjedése (határa) km²-ben, láncban vagy holdban.....*
2. *Ebből.....km², lánc vagy hold szántó,.....kaszáló, ...legelő,.....szőlő,.....erdő.*
3. *A termőföldből.....I. osztályú,.....II. oszt.,.....III. oszt.*

III. Birtokviszonyok:

1. *A községben van.....földnélküli, ...1—3 holdas gazda, ...3—6 holdas,.....6—20 holdas,.....20—50 holdas, ...50—100 holdas,.....100 holdon felüli gazda.*
2. *A magyar lakosságból.....földnélküli,.....1—3 holdas gazda, ...3—6 holdas,.....6—20 holdas,.....20—50 holdas, ...50—100 holdas,.....100 holdon felüli gazda.*
3. *A község viszonyai szerint hány lánc vagy hold termőföld szükséges egy öttagú család minimális eltartására.....*

Utasítás

Kérjük olvasóinkat a következőkre:

Csak számokban feleljenek, olvashatóan, (ha tévednek húzzák át s írják fölé).

Lehetőleg személyes utánjárással szerezzék meg az adatokat.

Amennyiben valamit nem tudnak biztosan, ne töltsék ki gondolomra, inkább hagyják kitöltetlenül.

Szerezzenek munkatársakat és osszák fel a munkát, pld. az I., II., III. kérdéscsoportok szerint.

A föld meghatározásánál kérjük megjelölni a mennyiség mellett, hogy km²-ben, láncban vagy katasztrális holdban gondolják-e a kiterjedési egységet.

Földnélküliek alatt értjük: a napszámost, részest, cselédet, olyan bérlőt, akinek nincs saját földje. Tehát csak mezőgazdasággal foglalkozó lakosokat. Nem tartoznak ide: földnélklüi iparosok, kereskedők és ipari munkások.

Legutolsó kérdésünkben a község viszonyai alatt: a föld termőképességét, a termények értékesítésének lehetőségét, táplálkozási ruházkodási és legszükségesebb ipari cikkek árát értjük. Ezeknek a viszonyoknak szem előtt tartásával állapítsák meg, hogy hány lánc vagy kataszt. hold szántóföld szükséges egy öttagú család minimális eltartására, azaz puszta létfentartására.

A kitöltött kérdőívet — postaköltségek elkerülése végett — a terjesztőnek kell átadni, aki azt szerkesztőségünkhöz továbbítja. Közvetlen előfizetőinket kérjük, szíveskedjenek postán elküldeni címünkre:

POŠTANSKI FAH 88. SUBOTICA.

Kalmár István:

A vojvodinai magyar középosztály és az ifjúság

Valahányszor még az itteni magyar ifjúságról írtak a magyarság ideológusai sohasem vették figyelembe kisebbségünk társadalmi rétegződéseit. Hogy ezt tudatos félrevezetésnek, vagy a helyzet fel nem ismerésének kell tulajdonitanunk, az itt nem lehet kérdéses tény az, hogy az úgynevezett vezetők mindig elsiklottak a kérdés felett és lélektelen politikai szereplésük első idejétől kezdve máig következetesen kitartottak a „kisebbségi sorsközösség" — amely a paraszt, munkás, kispolgár és intellektuel tömegeknek gyűjtőfogalma lett — általánositó jelszava mellett.

Ez, a politikai és kultúrális felépitményében semminemű osztálykülönbséget nem ismerő szellem a háború előtti és azóta sem sokat változott magyar politikában leli magyarázatatát, amikor is a feudális előjogaikat megőrizni akaró nagybirtokosság és feudálkapitalisták egy felülről mesterségesen kiépitett ideológiával jókaimóros, hercegferences, pekárgyulás szellemmel mérgezték a magyar polgári gondolkodást.

Vojvodina mindig periféria volt. Kulturálisan és politikailag az ország központjából kapott direktivák szerint igazodott. A gróf Apponyi-féle kisebbségellenes politika idejében kolonizált magyarjaival a magyar állameszme itteni megerősödésének ügyét szolgálta, s gazdag termőföldjei dacára csak egyszerű gyarmati szerepet játszott a pesti nagytőkésrendezők utasitásai alapján. A dzsentriskedő hivatalnokosztály és az elmagyarosodott szláv nagyparasztréteg önálló politikai vagy kultúrális ténykedésre nem volt alkalmas, s így sohasem fejlődhetetett ki egy sajátosan vajdasági szellemi élet. Vojvodina „magasabb" gazdasági és közigazgatási követelmények folytán passzivitásra volt itélve.

Hogy ez a hivatalos magyar politika mennyire káros volt és milyen veszélyeket rejtegetett magában, a tizenkilences események mutatták meg legjobban. A központi igazgatástól egyszerre elszakitott vojvodinai magyarság tehetetlenül és gyámoltalanúl vergődött az új nemzetiségi, gazdasági, politikai és kultúrális kérdések tömkelegében. Javarésze minden felelősséget eldobva egyszerüen visszaözönlött északra, magára hagyva azt a tömeget, amelynek kinevezett ideológiai és politikai vezetője volt, s amelyet a magyar politikai koncepciók szerint a teljes önállótlanságra nevelt.

Mit kezdhetett egy ilyen magárahagyott tömeg, melyből hosszú évtizedeken keresztül mesterségesen kiöltek minden kezdeményezési hajlamot, minden önálló tettrekészséget?

Azok a „vezetők", akik az itteni magyarság sorsának további irányitását magukra vállalták legalább is ezt hirdették — az első nekiindulásban — és ennél tovább nem is jutottak — természetesen a régi központtól, Pesttől igyekeztek útbaigazitásokat szerezni. Azok az utasitások azonban, melyek egy hűbéri államrendszer

politikai adottságaiból fakadnak sehogy sem voltak alkalmazhatók vajdasági viszonyokra. Az agrárreform, melyet a nemzeti politika vezérelvei irányítottak s mely a nemzetiségi kisebbségeket a földosztásból kizárta, egyszeribe megforditotta az eddigi helyzetet és Vojvodina egy délrőljövő kolonizációnak lett szintere. A megváltozott gazdasági és nemzetiségi viszonyok zűrzavara még kaotikusabbá tették a helyzetet és végleg kihúzták a talajt a magyarság vezetőinek politikai elgondolásai alól. Az egyedüli mentsvár, Magyarország ebben az időben nem adhatott mást mint egy zavaros nacionális, reviziós, idegengyűlölő, fajmagyar, ébredő ideológiát. Ezeket a hatásokat az itteni magyarságban csak érlelték és még jobban kifejezésre juttatták az elszlávosító agrárpolitika és az áttelepitett szláv hivatalnokosztály nacionalista, kisebbség ellenes magatartása. A nemzetiségi elzárkozás és ellenségeskedés az első időkben jogosan ébresztették fel a magyarságban az önmagárautaltság érzését. Ez az egyedüllét és magárautaltság fokozottabban vonatkozott a magyar középosztályra, amely a városi élet új közigazgatási rendszerében közvetlenül érezte kisebbségi voltának terheit. Így válik a középosztály a közös nemzetiségi sors, és ennek megfelelően az egységes magyar front gondolatának zászlóhordozójává. Ez az eszme — hála a régi reakciós nevelési rendszernek — kezdetben a parasztság és munkásság tömegeit is megmozdulásra bírta. Csakhamar jelentkeztek azonban azok a zökkenők, amelyek egy reális és egészséges gazdasági programm hiányának voltak természetes következményei. A dolgozó rétegek politikai vezetését megáravállaló középosztály ahelyett, hogy az agrárreformok idején segitett volna a parasztságnak a födhözjutásban, igyekezett menteni a maga számára mindent, ami menthető nemtörődve a százezres dolgozó magyarság sorsával. A magyar keresztény-kurzus szellemi befolyása alatt egyenesen munkásellenes álláspontot foglal el és megelégszik egy üres, határozatlan harccal a magyar nyelv, iskola és kultúra ügyéért. A tradicionális „hazai" mentalitás, amely sohasem csinált lelkiismereti kérdést a dolgozók sorsának elhanyagolásából, amely sohasem engedte kifejezésre jutni a nép tényleges gazdasági helyzetét, tovább élt a vojvodinai vezérszerepet játszó középosztályban. Az a pár magyar politikus, aki az itteni magyarság vezetőjének tornázta fel magát nem vett tudomást a paraszt, a munkás, a kisiparos speciális problémáiról, ha mindjárt ezek a problémák épp olyan jelentőséggel bírtak kisebbségünk életében, még nacionális szempontból is, mint a városi dzsentri, ügyvéd vagy orvos életkérdései. A nagy tömegek itt is kívülrekedtek a politikai és szellemi életből, épp úgy mint Magyarországon. Az egész aktiv politikai élet kis klikk-harcokká zsugorodott össze, amelyekben egy-két karrier-vadász és egypár kiskaliberű akarnok állott egymással szemben nagy vásári lárma közt víva meg egyéni harcaikat. A magyarság képviselői kivonták magukat népük mindennapi életéből, kizökkentek a valóságból és elvesztették a tömegeikkel való kapcsolataikat. De ezzel nem is igen törődtek. Hagyták a

parasztot és a munkást a maga módján tengődni. Így azután az ipari munkásság szakszervezeteibe és a munkáspártokba húzódik, a parasztság pedig visszasülyed a régi tradicionális passzivitásába.

Tehetetlen, ingadozó s tapogatózó volt a középosztály kultúrális szereplése is. Az importált iniciativák nem teremthettek meg egy egészséges szellemi életet. Még az ébredő-szellemet sem volt képes teljes egészében átvenni és magáévá tenni. Sokkal gyávább volt semhogy nyiltan szintvalljon naconalizmusa mellett. Annál nagyobb volt azonban aktivitása a kortesvacsorák rendezésében, amelyek egyúttal a vidék kultúrális szinvonalának emelését is célozták és amelyeken minden „demokratikus" hajlamát kiélhette a nagygazdákkal való poharazgatás közben. Ez jelentette volna a népszínműves erőltetett műkedveléssel egyetemben a parasztság felé való közeledést is. Mondani sem kell, hogy ez édes keveset érdekelte a paraszságot és nagyon gyönge visszhangot váltott ki belőle.

Jellemző a középosztály önmentésre beállitott tevékenységére, hogy az egyedüli komoly eredményt a diáksegélyezések, diákmenzák és otthonok felállitásának terén érte el. Ezzel is csak a saját osztályérdekeinek tett szolgálatot; és pedig igen körültekintő módon. A segélyek u. i. mindig egy feltételhez voltak szabva. Azok a fiatalok, akik egyetemi tanulmányaikat folytatni akarták és anyagi helyzetüknél fogva kénytelenek voltak elfogadni a segélyt, alá kellett, hogy vessék magukat ennek a feltételnek. Ez pedig a régi feudális hagyományok őrizése, az antidemokratikus szellem ápolása, a kihangsulyozottan munkásellenes, antiszociális gondolkodás terjesztése.

Csodálkoznak ma azon, hogy a magyar intellektuel réteg, megmozdithatatlan, cselekvésre nem képes, bárgyú és tehetetlen. Ez a nevelési rendszer, amely ravaszul éppen a legérzékenyebb helyen az anyagi megélhetés kritikus pontján érintette a tanuló ifjúságot, alapos és mély nyomokat hagyott benne.

A középosztály vezetőszerepét, amint ebből is kitünik, kétféleképen használta ki a maga számára. Először is biztositotta a fiai tanulási lehetőségét, másodszor egy olyan szellemi kádert igyekezett kinevelni, amely mindig hű őre marad haladásellenes ideológiájának. A magyar paraszt és munkás-réteg ifjúságával nem törődött. Ez a réteg teljesen kiesett elgondolásából. Az egyetemi ifjúság jelentette az egész magyar ifjúságot és ezt a ferde azonosítást sikerült annyira begyökerezni a közfelfogásba, hogy mindenki természetesnek veszi a ifjúság fogalmának ilyen szűkreszabott értelmezését. A sokat emlegetett jugoszláviai magyar fiatalok azonosak tehát az egyetemi városok diákegyesületeiben nevelkedett konzervativ, felületes és tudatlan ifjúságával. Ha az ifjúsággal valami baj volt, ha az ifjúság valaminek hiányát érezte, ha az ifjúságon segiteni kellett, úgy ez az egyetemi ifjúság volt. A tanyai ifjak sorsából sohasem csináltak kérdést maguknak a magyarság vezetői. Ez nem is szabad, hogy kérdéssé nője ki magát. Szabad volt valaha is hogy Dózsa népe gondokat okozzon az uraknak?

Nagyon érdekesen világit rá a magyar középosztály kultúrmunkájának értékére az alábbi következő pár számadat:

A magyar egyetemi ifjúság száma	1923—24-ben	**105**
" " " "	1929—30-ban	**263**
" " " "	1930—31-ben	**352**
" " " "	1931—32-ben	**384**
" " " "	1934—35-ben	**395**

Ebben az évben kb. 400—420-ra tehető a számuk. Ezek a számok mindenesetre állandó emelkedést mutatnak, de ha vesszük a Jugoszláviában lakó magyarság összámát, mely a 1929-es hivatalos statisztikai kimutatások szerint 467.658 lélek, akkor ehhez arányítva elképesztően kicsiny a tanuló ifjúság száma. Minden 1.170-ik magyar anyanyelvű lakosra esik 1 egyetemi hallgató. A középiskolát végzett ifjúság számát nem tudjuk, de ha átlagosan vesszük, hogy minden évben 80—90-nel szaporodik a számuk, az elmult utolsó 20 év alatt 1.600—1.800 gimnáziumot, kereskedelmit, vagy más középiskolát végzett ifjú szaporitotta a magyarság szellemi káderét. Ezt véve alapúl **233** magyarra jut 1 középiskolát végzett. Ezek a számok mutatják legjobban, hogy milyen aránytalanul kicsi az a csoport, amelyet a középosztály az egész magyar ifjúságnak nevezett ki és milyen csekély értékű volt az a ténykedés, amely ennek segélyezésében merült ki.

A magyar középosztály szabad politikai életének idején tehát hű marad önmagához. Folytatta azt, amit a magyar feudális állameszme terjesztésének feladatául magára vállalt, anélkül, hogy itt meg lettek volna hozzá a kellő gazdasági és szociális alapok, nagybirtokok és hitbizományok formájában. A katasztrofális összeroppanás be is következett, amint a *válság* beköszöntött. A régi patinás mágnás-mentalitás mentve volt ugyan, de a magyarság csupaszon, gyámoltalanúl, tartalékok és utánpotlás nélkül került a válságba és az ezzel egyidejüleg jelentkező parancsuralomba.

Rezervái nincsenek, mert a prosperitás évei terméketlen, egyoldalu önmentési akciókkal teltek el. A természetes utánpotlást, az egészséges, önálló, cselekedni képes ifjúságot lehetetlen nevelési módszereivel béklyózta tehetetlenné. Az alulróljövő, friss népi erőknek eleve útját vágta. Gazdaságilag szervezetlen, politikai súlyát már régebben elvesztette, (a jugoszláv politikai életben a magyarságot sohasem vették komolyan tényezőként) az a kizárólag iskolaügyekre és szűk kultúrtérre szoritott munka, melyet oly tétován végzett még a saját körében is elvesztette jelentőségét és unottá vált. Ellenállóereje nem volt és egyszerű vak eszköze lett az eseményeknek.

És mit tett a sokat dédelgetett magyar ifjúság az egész kisebbségi ügyre nézve ilyen sorsdöntő időben?

Magyarságunk életének patópálos vezérmotivuma: lehetőleg semmit sem csinálni, és ha már kell: minnél kevesebbet — a középosztály gondosan pólyázott ifjúságánál százszázalékosan kife-

jezésre jutott. Jólnevelt szolgalelkűséggel igazodott vezetői atyai tanácsaihoz és az olyannyira sikerült neki, hogy senki sem vette észre létezését.

Akkor, mikor a kisebbségi sors, a nemzetiségi fennmaradás a legverejtékesebb munkát követelte meg, az ifjúság követve szellemi tanácsadói példáját a dzsentri mentalitásnak megfelelően vidáman élte az aranyifjak életét pontosan betartva a hercegferenci recept előírásait.

A parancsuralmi forma mindig halált jelent a kisebbségnek. Ezért van az, hogy egy ország demokratikus elemei és a kisebbségek természetes szövetségesek. Felismerte ezt valamikor is az itteni magyarság szellemi élcsapata? Tette-e a legkisebb erőfeszitést is az ország demokratikus erőihez való közedelésre? Tette-e legparányibb lépést is a minden kisebbségi ügy támogatója, a munkásság felé? S amig a szláv diákság nagy tömegeiben egyre jobban sodródott a liberális eszmék, a haladást akarók a szociális igazságot keresők táborába, addig a magyar diákság „hazulról" importált üres jelszavakkal dobálózva végzett tragikusan nevetséges bűvészmutatványokat a maga legnagyobb megelégedésére és mások mulattatására. Még csak azt sem mondhatni, hogy kisebbségi mivoltának magárautaltsága, elszigeteltsége vezette eddig. A zagrebi egyetem magyar diákjai nem egyszer tettek hűségnyilatkozatot a horvát frankovác-fasiszta diákságnak. Ha zsidóverésről, vagy a haladószellemű diákság megtámadásáról volt szó még nacionális gátlásokat sem éreztek.

A válság az idők folyamán ledöntötte azokat a kirivó gazdasági és ezzel együtt nacionalista különbségeket, amelyek eleinte mélyszakadékot húztak az itteni magyarság és szláv lakosság és hivatalnokosztály közé. A helyzet egyformán sujtotta úgy a szlávságot, mint a magyarságot. Nem volt már ok arra, hogy a nemzetiségi előnyök irigységet, ellenségeskedést váltsanak ki. A nemzetiségi különbségek elhomályosodásával egyidőben annál jobban kihangsulyozódtak a társadalmi rétegződés okozta különbségek. A dolgozórétegek sorsközössége elmosta a nemzetiségi határokat. Az értelmiség egyre rosszabbodó helyzete folytán közelebb került a társadalmi kérdések vonalához, mely fokozatosan határozottabb irányt vett fel. Egy erjedési folyamat indúlt meg a magyar diákság soraiban is és egy vékony réteg, különösen a szegényebbek azok, akik segélyakció ellenére lassan tisztultabb szemléletre tettek szert. A „vezetők" még mindig vakon járták a régi táncot a pesti füttyszóra és vakságukban nem vették észre, hogy lassan már csak egyedül járják. Az ifjúság nagyobb része elfordult tőlük. Kiábrándult a szemforgató hazugságból és ámitásokból. A valóság öntudatra ébresztette. Ez a folyamat korántsem volt egyenesirányu és gyors átalakulás. A bomlás megindult, az ellentétek határozottabbaká váltak, de tisztán csak kevesen ismerték fel a tényleges okokat. Megindult a harc az „öregek" és fiatalok között. Generációs harcnak nevezték. Divatosak lettek a generációs mozgalom és generációs harc jelszavai.

Voltak akik kikötöttek ennél és tovább nem is jutottak, de voltak, akik megtalálták igazi helyüket és bátran állástfoglaltak a dolgozók ügye mellett. A ifjúság kettészakadt. A gyorsabb tempóban haladók és az u. n. mérsékeltek, ingadozók, zavarosabb világnézetüek tábora. Mindnyájan érezték a idők nyomasztó terhét és látták a társadalmi igazságtalanságokat, de tapogatozó nekiindulásukban itt-ott kátyukba kerültek, megrekedtek, vagy kisiklottak, hogy azután ujabb nekilendüléssel visszakerüljenek az eredeti kerékvágásba. Ezt az ingadozást mutatta a jugoszláviai magyar fiatalság egyetlen lapja, a Hid is. *Ahogy kivált a magyar fiatalság átlagos tömegéből egy kis élcsapat, megindult egy lassú, de folytonos társadalmi munka is, melynek első megnyilvánulása 1934-ben a Hid megalapitása volt.* A Hid és a köréje gyült fiatalok, akik dolgozni akartak és becsületesen keresték a szociális igazsághoz vezető utat, megindulásának első évétől kezdve igyekezett a fiatalság élni és cselekedni akarását dokumentálni. Fokról-fokra tisztult ki a lap körül csoportosuló fiatalok világnézete és annak ellenére, hogy ez a kis tábor sohasem volt képes tagjait egybentartani — állandó változások és fluktuálások mutatkoztak itt is — mind határozottabb vonalban fejlődött. Ez a folyamat természetesen nem ment símán. Gondoskodtak róla a reakció csatlósai, hogy minduntalan megzavarják. Felvonultattak mindent, amit egy jólnevelt ifjúságnak a szent maradiság és tudatlanság védelmében meg kell mozgatnia. Kezdve kicsinyes, személyes támadásoktól a koholt rágalmakig és piszkos provokációkig. Nem tudták megérteni a lap őszinte és becsületes jóakaratát, mert maguk sohasem ismerték ezt. Hol is tanultak volna becsületet és őszinteséget?

A középosztály idősebb, konzervativabb generációja és a haladószellemű fiatalság elfojtott, belső ellentétei csak akkor törtek felszinre, mikor egy demokratikus kormányintézkedéssel újra megengedték a magyar olvasókörök és közmivelődési egyesületek működését. Egyes „vezetők" már jóelőre megérezték ezt és aggodalommal tekintettek az ujonnan megalakuló egyesületek működése elé. A legszivesebben visszavonatták volna az engedélyt, ha nem tartanak a közvélemény itéletétől. Az események azután igazolták is aggodalmuk helyénvalóságát. Az egyesületekbe beözönlő ifjúság követelte a maga jogait. Új munkaprogramok és a fiatalok cselekvési szabadságáért folyt a harc. A régi, jó nevelők pisszegtek és csittitgattak, de már nem találták meg azokat a szépen idomított báránykákat, melyeket évekkel ezelőtt sorsukra hagytak. A megszokott és megunt érvek sem hatottak már és mikor látták, hogy semmi sem használ egy magyar gesztussal, úri gesztussal egyszerüen kizárták az ifjúságot kijelentve, hogy kultúra volt és lesz is ifjúság nélkül. Ebben igazuk volt. Ahhoz a kultúrához, amit a közmivelődési egyesületek nyújtanak, nincs szükség fiatal erőkre, lendületre, pezsgő életre. Az a kultúra a lefelé indulók, a lassú agónia kultúrája.

Az összes közmivelődési egyesületek közül egyedül a szuboticainak van ifjúsági szekciója és hogy van, nem annyira a fiatalság

érdeme, mint inkább a választmány erélytelenségének tudható be.

Mit várhat a jugoszláviai magyarság továbbra is attól a középosztálytól amely tehetetlenségének és életképtelenségének már annyiszor tanujelét adta? Megvárja-e mig egy egész generáció cserélődik ki, vagy pedig hamarabb kezébe veszi a saját sorsának irányítását? Ezekre a kérdésekre ma még korai lenne választ adni. Új erőcsoportosulások vannak folyamatban, melyek egyelőre még határozatlan és elmosodó képet nyújtanak. Mindössze egy vehető ki tisztán: a jugoszláviai magyar középosztály elvesztette hitelét a széles néptömegek és a haladószellemű ifjúság körében.

Erdei Ferenc:

DUNAMELLÉK

(A „Magyarország felfedezése" c. könyvsorozat most megjelent második kötete, Erdei Ferenc: Futóhomok. Athenaeum k. 1937. A könyv a Duna—Tiszaköz földjével és népével foglalkozik. Alább közlünk egy részletet az értékes műből.)

A két folyó között a Dunamellék a legrégibb táj s a leghátramaradottabb is. A többi vidékek valamiképpen ráléptek már a polgári fejlődés útjára s a korszak, amely 1848-ban illetve 1867-ben kezdődött, minden résznek juttatott valamit az előrehaladás eszközeképpen, a Dunamellék azonban kimaradt és megállt. Módja és eszköze sem sok volt a polgárosodásra, de még azt a keveset sem használta ki, ami mégis kijutott számára. Valami eredendő tehetetlenség kötötte meg ezt a vidéket — régi berendezései és erői nagyon kifejlődtek s az újak gyengék és tétovák maradtak —, ma is ott áll, mint mikor a rendi világból épenhogy kikerült. Megváltozott a jogi helyzet, mások a gazdaságszervezeti formák, mégis az egyes csoportok ma is ugyanolyan szereppel állanak egymás fölött, mint a rendi társadalom idején. Urak vannak, papok és polgárok, s mindezek alatt parasztok.

A papság közvetlen társadalmi uralma sehol sem oly szembetűnő, mint Kalocsa vidékén. Ameddig az érseki uradalom kiterjed, valóságos theokrácia uralkodik s a papság uralma teljes. Nemcsak arról van itt szó, hogy uradalmaiból jövedelmet húz az érsekség és nagyszámú népességet foglal gazdasági érdekkörébe, akiket vagy jólfizetett vagy nyomorúságos bérű munkásaivá tesz, hanem arról is, hogy minden ponton irányító befolyást gyakorol az alája tartozó társadalom életére. Nemcsak egyházi fegyelmet és hitéletet ápol, hanem iskolapolitikát, sajtópolitikát és társadalompolitikát folytat oly sikerrel, hogy más szándék nem is érvényesül területén. Kalocsán szemlélhető az egyházi iskola s a sajtópolitika célkitűzése,

eszközei és hatása, a szállásokon pedig a gazdaság- és társadalompolitika eredményei. E theokrata politika vallásos társadalom kialakítását és megőrzését tűzi ki célul minden irányú cselekvése elé. Szó sincs itt arról, hogy akár a katolikus dogmatika, akár az általános katolikus hitelv mértékéhez képest kutatná a megfelelő társadalmi formákat s azokat igyekezne megvalósítani akár nevelés, akár gyökeres reformálások által. Ilyesmi föl sem merül soha politikai törekvései során, a jelenlevő kalocsai rendi társadalmat eleve jónak és üdvösnek ítéli s minden igyekezete ennek a statusquonak a fönntartása. Ujságjai felforgatókról írnak, ha valami reform nesze hallik s ebben az ítéletben benne foglaltatik, hogy minden jó, ami van és minden rossz, ami változás.

A szállásokon, de Kalocsán is a termelés okos fejlesztésére s szövetkezetek alakítására buzdítják a népet s ugyanakkor 80—120 fillér napszámot fizet az érseki uradalom és idegeneket hozat munkára, ha ez nem tetszik a környékbeli szegénységnek. Szövetkezetet prédikálnak, mintha szövetkezet létesülhetne gyámoltalan és nyájként vezethető parasztok között. Amikor gazdaságpolitikát folytatnak, nem tudják és nem érzik, hogy a gazdasági erősödés, szerveződés és szintemelkedés közvetlenül függ a paraszt-állapot elhagyásától, tehát a polgárosodástól, de amikor a népélet fönnmaradásának szószólóiként hirdetik a parasztság dícséretes szokásainak az ápolását, díszeknek, színességnek, primítívségnek a megőrzését, akkor tudják, vagy legalább is érzik, hogy ez fogja megőrizni a parasztot parasztnak: lojálisnak, sokat dolgozónak, sok gyermeket szülőnek. Kalocsa és szállásai bizton tanyás mezővárossá lehettek volna, mint Kecskemét vagy Nagykőrös, kerti kulturával, piaccal s polgárosodó, tehát emberedő parasztsággal, de a mindenek fölött uralkodó theokrácia megtartotta őket olyanoknak, amilyenek.

A rendi szigorúságú parasztársadalom urait is megtartotta olyanoknak, mint a mult században voltak. Sőt nemcsak az ősi paraszthelyek urai konzerválódtak így, hanem a jámborul kispolgárosodó bácskai falvaké is. A dunamelléki bácskai falvak nem paraszthelyek többé, mint a kalocsavidékiek, de nem is tápláljáik azt a polgári igényt, amit a mezővárosiak. Gazdaságaik és kis falujok körében nagyrészt elhagyták már paraszti hagyományaikat, de mostani kispolgárságuk époly magábazárt és minden lendületet nélkülöző megállása a polgári társadalomnak, mint a paraszti volt a rendi társadalomnak. Az ilyen parasztközségek még könnyen elismerik uraikat. A Bajára szorult bácskai dzsentri-töredék csak olyan úr ma, mint volt virágzása idején. A bácsmegyei gyűlési és tisztviselői villongások egészen olyanok, mint amikor a magyar és dalmata párt versengett a Grassalkovich-korszakban. S főképpen a bácskai vagy a dunamelléki falvakban ma is olyan úr a „Nagyságos Főbíró úr", amilyet a kecskeméti tanyákon vagy Nagykőrösön el sem lehet képzelni. A megkeseredett parasztéletű pestmegyei vízmenti falvak azért szeretnének valami csudatétel révén „urakká" lenni s nem polgárokká, mert egyedül az „úriemberség" a formája

a méltó létezésnek belátható világukban. Ezért nem dolgoznak és ezért kívánkoznak el falujukból.

A polgárságnak két fanyarrá és üszkössé fajult formáját produkálta ez az elmaradt társadalom: az egyik valóságos életforma, amely úgy maradt itt a régi világból, a másik pedig a jövőnek szorongó elképzelése.

A multból ittmaradt polgári képződmény a bajai nyárspolgár: a bajaszentistváni, istvánmegyei és bajakülvárosi fogadós, fuvaros, malmos, halász, hajós és piaci árús. A polgárváros nem tudja elfeledni virágzó civiskorát, szekeres, vontatóhajós és piaci sátras forgalmát s emlékül őrzi ebből az időből maradt nyárspolgárságát. Ha a bácsfalusi németes kispolgárparaszt nem dinamikus társadalmi csoport, úgy a nyárspolgár még kevésbbé. Legalább oly megkövült réteg, mint a parasztoké ezen a tájon. Kiformálta egy olyan világ, amelynek földje, szerszámai, útjai, munkája, de még az istene is más volt s teremtőinek eltüntével magával jótehetetlenül áll a világban ma is. Csodálkozik, emlékezik és értelmetlenül bámul az idők változatán. Ebből a nyárspolgárságból soha igazi polgár nem lesz.

A jövendő torzul elképzelt polgárfajtáját a kalocsai parasztok megriadt fantáziája szülte. Szívük mélyén érzik, hogy nem isteni rendelés szerint való az ö paraszti állapotuk. A szállási és kalocsai parasztok egyetlen polgárféle emberfajtát ismernek s ez a fogalom hordozza számukra a polgárság minden bűnét és gyönyörét. „Iparos", amikor ezt az alig eszmélő paraszt kimondja, nem valamilyen mesterség rajzolódik a szemei elé, hanem egy tiltottan fölszabadult ember, aki nem tiszteli az urakat, nem jár templomba, nem dolgozik reggeltől estig, kevés gyermeke van, eljár a Körbe és talán még ellenzéki politikát is folytat. S ilyennek tekinti azt a földművelőt is, aki földjét vegyvizsgáltatja, zsinór mellett ülteti a krumplit s permetezi a fát, vagy éppen könyveket vezet a gazdaság folyásáról. Kívánatos és szörnyű ez a polgáriság az elmaradt paraszt előtt, de a kívánatosság saját lelke indulatából ered, az iszonyatosság pedig az eléje tartott tilalmakból.

Testvérmása ennek az „iparos" polgári fantómnak a vízmenti falvak menekülő parasztságának az „úr" elképzelése. Teljes a csömörük parasztsorsuk viselésével szemben és más életet kívánnak, de ilyent csak látottak után tudnak elképzelni, tehát „úrféle" szeretnének lenni és ezt a társadalmi szintet a „nyugdíjas" állás jelenti nekik. A „nyugdíjas állás" urat jelent, vagy úrnak a szolgáját — hisz minden úr nagyobb úrnak a szolgája —, ez a legnagyobb jó, amit remélni mernek, a legnagyobb kívánság, amit táplálhatnak s értelme abban rejlik, hogy kiragadja egy vakvágányról s olyan szintre állítja őket, amelyen — azt hiszik — pálya nyílik meg előttük.

Az „iparosság" és a „nyugdíjas állás" nem ismeretlen más tájak parasztjai előtt sem. A polgárosodó parasztok is ismerik és kergetik ezt a két tüneményt, ők is szívesen küldik gyermekeiket iparosnak és nyugdíjas állású úrszolgának, azonban nem érzik bűn-

nek és romlásnak vágyaik követését. Egyszerűen és kendőzés nélkül teszik, ami a szívük kívánsága.

A dunamelléki parasztság világában a valóságok akadályain, szakadékain és örvényein a fantázia keresztül ugrik és torz ideálokkal elégíti ki az olthatatlan vágyat.

Örökkévaló és kozmikus ez a világ, ahogy belülről tetszik, de változó, formálható és magában is formálódó kívülről nézvést, mert valójában nem természeti, hanem társadalmi. Társadalmak életének törvényei szerint keletkezik, van és elmúlik. Nem kezdettől fogva való és nem örökkétartó. Nem is a természet a legfőbb meghatározója, hanem a társadalom, mely föléje épült s amelyről oly keveset tud a parasztvilág. Nem a tavasz és a nyár szabja meg a parasztcsoportok sorsát, hanem a parasztokénál erősebb csoportok: hódítók, akik természeti világukba szorítják vissza: „paraszttá" teszik az alávetett és legyőzött népet. S a parasztállapot megszűnésének oka sem a világ vége, hanem vagy az uralkodók bölcsesége s nem ritkán gyengesége és jámborsága, vagy a parasztok lázadása. Uralkodók gyöngeségét és parasztok erősödését pedig rendszerint az idézi elő, hogy urak vagy parasztok ismeretlen és szolgálatba állítható természeti erőket szabadítanak föl, s vagy az urak érzik fölöslegesnek a parasztokat, vagy azok saját magukat.

Egy-egy földművelőcsoport paraszt már — ha kiépítette élete primitív rendjét —, vagy paraszt még, ha nem lázadt föl még bezárt világa ellen.

Az igazi paraszt, az örök paraszt, a reymonti paraszt ilyen történeti egyszerűséggel való kategória: már az és még az.

A kalocsavidéki szállások parasztsága elég régóta paraszt már s még mindig az. A szállások rideg pusztáin még szele sem érintette a lázadásnak. Dolgozik kegyetlenül és viseli paraszt műveit, szerszámán, ruháján, házán s műveket ezeken kívül nem ismer.

A dunamenti ősi parasztfalvak is nagyon régóta parasztok már. Építettek olyan ragyogó parasztkultúrát, amilyet csak lehet. Kitalálták a maguk eszével szántóföldnek, kertnek minden, két kézzel jól elvégezhető munkáját, termelésüket minden lehető ágazatban kiművelték, házaik, ruhájuk, beszédjeik paraszti bölcsessége parasztteljesítményekkel fölülmúlhatatlan volt s még mindig parasztoknak kellett maradni. Az urak pedig messze városokban kitaláltak már minden eszközt és elvet ahhoz, hogy a parasztok is emberek lehessenek s még sem nyúltak feléjük. Ők maguk mit is tehettek volna? A szívük mélyén nem parasztok már régen. Nem hisznek többé a paraszti termelésben, sem állapotuk örökkévalóságában, menekülnének, futnának és szabadulnának, s mégis meg kell maradniok parasztnak, mert senki sincs, aki más életbe vezesse vagy engedje őket.

Minden paraszti és emberi ékességük ellenére ezek a dunamelléki parasztok a legszerencsétlenebbek.

A felsőtiszamelléki és az erdélyi parasztság a nemesi és papi rend jobbágysága alól vitézi tettei fejében kiváltságokat nyert, nem

kövült meg tehát paraszti állapotában. Lényege szerint paraszti sorsát a szabad állapotra való emlékezés teszi elviselhetővé s feltörni készülő energiája nem is mást akar, mint érvényt szerezni, tartalmat adni ennek a névleges szabadságnak.

Az alföldi (a Duna—Tiszaközön és a Tiszántúl déli kétharmadán) aránylag fiatal népréteg. A 18. században még csaknem nomád volt, jobbágyi sorba egy-egy időre került csak, nem merevült meg paraszti köteleiben. Ezek a mezővárosi parasztok, mielőtt igazi parasztokká lettek volna, már rájuk is köszöntött a polgári világ. A gazdasági és társadalmi változások nyomán megerősödtek annyira ma már, hogy vagy engedik nekik, hogy végkép kivetkőzzenek paraszti nyűgeikből, vagy fellázadnak és maguk rázzák le a megúnt terheket. Szívük szerint alig is voltak parasztok és való állapotuk szerint is egyre kevésbbé azok már. Az Alföld parasztsága tűzön-vízen keresztül polgárosodik, s már nem is szereti, ha azt mondják rá, hogy paraszt.

A Dunántúl parasztsága — s ilyen a Dunamelléké is — nagyon jobbágy volt és nagyon sokáig volt az. Azt is megpéldázzák a dunamelléki falvak, hogy egyik nép soká tud jámborsággal paraszt lenni, a másik pedig rövid úton igyekszik elhagyni ezt a sorsot. Legkevesebb ideig győzi türelemmel a magyar, jobban bírja a német és legjobban a szlovák.

Történt úgy is egy-egy társadalomban — nyugati tájakon —, hogy a parasztság sokrétű szűrőn keresztül egyre szelektálódott és végtére a külön parasztállomány beolvadt a polgári társadalomba.

Magyarországon nem így történt. A külön való parasztságba belészorult minden energia, ezért nagyon erős a polgárosodó mezővárosi parasztok marsa s ezért nagyon erős a kelletlen parasztok keserve és halálba induló szándéka.

Iványi János:

SPANYOLORSZÁG

Spanyolországban már tizedik hónapja dúl a polgárháború. Százezernyi emberélet, milliárdjai a nemzeti vagyonnak pusztultak és pusztulnak el. Döntés még nincs, de a szembenálló felek mindegyike magáénak hirdeti a végső győzelmet és főként azt a jogot, hogy a spanyol nép többsége nevében beszéljen és cselekedjék. Hogy a két ellenséges oldal közül melyik küzd az igazi ügyért és melyik sötét érdekért, melyik képviseli a népakaratot és melyik csak egyes hatalmi csoportok érdekeit, azt csak akkor állapíthatjuk meg, ha a pontos értékmérőként egyedül számbavehető gazdasági és társadalmi alapra helyezzük a kérdést. Tudnunk kell milyenek vol-

tak a polgárháború előtti társadalmi viszonyok, milyen tömegeket képviseltek az egyes politikai pártok, mely érdekek szabták meg pártállásukat és ami a legfontosabb: melyikük képviseli a spanyol parasztság érdekeit, amely az ország 23 milliónyi lakósságának több, mint a kétharmadát teszi ki.

A polgárháború előtti Spanyolország legjelentősebb politikai tényezője a nagybirtokos réteg volt. Az ország kb. 30.000 nagybirtokosa a termőföldek körülbelül hétharmadát mondhatta a magáénak. A mezőgazdasági szervezetek legnagyobb része a felügyeletük alatt állott és ezeken keresztül a parasztság egy részét politikailag is befolyásolták. A pártok közül a két monarhista párt: a legitimisták és a karlisták, az agrárpárt és Gil Robles klerikofasiszta pártja képviselte érdekeiket. A nagybirtokosok valamennyi pártja és szervezete szoros kapcsolatban állott az egyházzal. Maga az egyház kétségtelenül a legnagyobb földbirtokos volt Spanyolországban. A termőföldek kb. egynegyed része volt a tulajdona. Ma is ez a helyzet a felkelők által megszállott területeken, habár nagy földterületeket bocsájtott árúba röviddel a polgárháború előtt, hogy az értük befolyó pénzt Franco rendelkezésére bocsájtsa. A föld mellett az egyháznak nagy bankjai, iparvállalatai és bérházai voltak. Ezen kívül erős sajtóval rendelkezett. (Kivételt képezett a szegény baszk papság, amelynek túlnyomó többsége a polgárháború kitörésekor a Népfront kormányához csatlakozott).

Hazai nagytőkései, nagyiparosai Spanyolországnak alig voltak. Az elmaradt ország szabad vadászterülete volt a külföldi tőkének. Nagy szerepet játszanak azonban a hivatalnokok és különösen a katonatisztek. A magasabb hivatalokat u. n. „jó származású" elemek töltötték be, akiknek igényeivel a fizetésük nem állott arányban és ennek következtében a korrupció hihetetlen módon elterjedt.

Mint köztudomású, a katonatisztek száma, különösen a magasabbrangúaké aránytalanul nagy volt a spanyol hadseregben. A 105.000 főt számláló hadseregben 195 aktív és 437 tartalékos tábornok volt! Körülbelül minden 500 katonára esett egy tábornok és minden ötödik közlegényre egy tiszt. A tisztikar többsége a nemesség köréből került ki, kitűnően volt megfizetve és főként azt a célt szolgálta, hogy az elszegényedett nemesi családok gyermekeinek gond nélküli megélhetést nyújtson. A hatalmas tisztikar önálló szerepet játszott az ország életében és parazita érdekei védelmében már sok bajt, felfordulást okozott a spanyol népnek.

Ezeknek a rétegeknek minden okuk megvolt arra, hogy ellenszegüljenek a haladásnak, mert a legcsekélyebb reform is léket ütött volna a zsebükön és így érthető, hogy a Népfront győzelme után fegyveresen próbálják visszaszerezni elvesztett hatalmukat.

Nagy szerepet játszanak Spanyolországban a városi középrétegek. Az ország visszamaradottsága következtében a kézművesek és kereskedők száma relatíve nagyobb, mint a szomszédos államokban. A kispolgárság számát a szabadfoglalkozásúakkal együtt egymillióra lehet becsülni. A középosztály politikai tevékenysége

azért nagy fontosságú, mert ez a réteg az ország szellemi központjaiban, a nagyvárosokban él. Az egyház óriási hatalma, mely számtalan hivatal felett közvetve, vagy közvetlenül rendelkezett e rétegek egy részét a saját szolgálatába állította. Az értelmiség másik része a feudális hagyományok, maradványok megszüntetéséért folyó harc zászlóvivője. A radikális értelmiséghez tartozott a spanyol diákság is, melynek politikai szerepe a polgárháború alatt is igen jelentékeny.

A munkásság számát két millióra lehet becsülni: bányászok, ipari munkások, vasutasok, kereskedelmi alkalmazottak együttesen. (Ezenkívül van még körülbelül 300.000 házimunkás.) A polgárháború előtt e tömegek helyzete olyan rossz, életnívójuk olyan alacsony volt, hogy minden alkalmat felhasználtak helyzetük legalább valamelyes megjavítására, amit a rengeteg sztrájk is bizonyít. Ezek a rétegek, mint egy ember állottak a Népfront mellé és elszántan az utolsó lehelletükig harcolnak jogaik megvédéséért.

Spanyolország lakósságának zömét a parasztság teszi. A mezőgazdasággal foglalkozók öszszáma 5.2 millió körül mozog. Ebből körülbelül 200.000 nagygazda, 3 millió kisparaszt és 2 millió a földmunkás. Amíg a nagygazdák viszonylagosan jómódban éltek, addig a kisparasztság és a földmunkásság 5 millós tömege elképzelhetetlen nyomorban tengődött. A 3 milliónyi kisparaszt a termőföldnek mindössze egy ötödét mondhatta a magáénak. Túlnyomó többségük képtelen volt megélni a földjéből és alkalmi munkával próbálta biztosítani nyomorúságos életét. A 2 milliós földmunkásság nyomora, ha lehet, még a kisparasztokét is fölulmúlta. A földmunkás csak 100—200 napot dolgozott, napszámja látástól vakulásig tartó munkáért mindössze 3—4 pezetát tett ki (1 pezeta 3 dinár) és a szó szoros értelmében átéhezte egész életét. Kétségbeejtő volt a szegényparasztság helyzete a nagybirtokon, ahol többnyire a középkorból visszamaradt feltételek mellett dolgoztak. Sok helyütt a megművelendő föld fejében a termés $^3/_4$ részét volt köteles a földesúrnak beszolgáltatni. Az olcsó emberi munkaerő fölöslegessé tette a gépek használatát, a földet a legprimitívebb módon — sok helyütt — faekével művelték és így nem csoda, hogy Spanyolország volt Nyugateurópa legelmaradottabb agrárországa.

Amint látjuk, Spanyolországban kb. 5 millió dolgozó van (leszámítva a családtagokat), akik közvetlenül érdekeltek a spanyol földkérdés gyökeres megoldásában. A parasztság nyomorát már régóta igyekeznek megszüntetni a haladó elemek és nem az ő hibájuk, hogy eddig nem elégítették ki a paraszttömegek földéhségét. Még 1874-ben, a republikáns párt egy törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé a megművelt földnek a parasztok között való kiosztásáról. A kimondottan reakciós, főként a nagybirtokosságból összeállított parlament ezt a törvényjavaslatot visszautasította. Az évek múltak és a parasztok elkeseredése nőttön-nőtt. Hogy kibékítse őket Primo de Rivera, a hirhedt diktátor hozott egy törvényt, amely szerint a parasztnak jogában áll földet vásárolni. Mondanunk

sem kell, hogy ez a törvény írott malaszt maradt; mert vajjon miből takaríthatott meg annyi pénzt a paraszt, hogy földet vegyen a nagybirtokostól, amikor a munkájáért alig kapott annyit, hogy a mindennapi kenyeret biztosíthassa magának.

Az 1931-es köztársaság másfélévi huzavona után megszavazta a földreformot. Feljogosította a parasztokat, hogy letelepedjenek a meg nem művelt földön és az emigrált királypárti nagybirtokosok birtokain. A nagybirtokosok kisajátított birtokaikért kártérítést kaptak volna. Ez a törvény nem lépett életbe, mert még mielőtt alkalmazását megkezdték volna, a hatalmukra féltékeny nagybirtokosok megbuktatták a kormányt és az új kormány élére a velük rokonszenvező Gil Robles került. A parasztság földéhsége azonban olyan nagy volt, hogy meg sem várta a törvény életbelépését, hanem egyszerűen elfoglalta a megműveletlen nagykiterjedésű földeket. Az új kormány első ténykedése az volt, hogy leparancsolja őket ujonnan szerzett birtokaikról és így megmentette 100 nagybirtokos 1,400.000 hektárnyi birtokát. Hogy az erre támadt óriási elkeseredést levezesse, Gil Robles kénytelen volt új agrár-törvényt hozni. Ez a törvény kimondottan a nagybirtokosoknak kedvezett, mert kisajátított földjeikért olyan nagy összegeket kaptak volna az államtól, ami nem állott arányban a földek értékével és így a törvény végrehajtása esetén államcsőd fenyegetett. A végképen csalódott paraszttömegek ekkor csatlakoztak a haladó polgárság és a munkásság ujonnan alakult politikai blokkjához, a Népfronthoz. Ez a csatlakozás azután meg is hozta a maga eredményét és a Népfront a parasztság szavazataival hatalmas többséggel győzött az 1936. február 16-iki választásokon.

A Népfront kormányának első ténykedései közé tartozott, hogy a föld dolgozóinak juttassa azt a földet, amelyen évszázadokig raboskodott a földesurak kényuralma alatt. Az események ezután villámgyorsan követték egymást. A hatalmát féltő nagybirtokosság és tisztikar a többi reakciós elemmel együtt külföldi segítségre támaszkodva fegyvert ragadott a törvényesen megválasztott alkotmányos kormány ellen, amely ki akarta szabadítani az országot középkori bilincseiből. Így tört ki a július 18-iki lázadás.

A kormány még élet-halálharcában sem feledkezett meg a parasztságnak tett ígéretéről. Feloszlatta a nagybirtokokat és évszázadok óta most jutott a spanyol parasztság földhöz minden megváltás, vagy közigazgatási eljárás nélkül. Nem felelnek meg a valóságnak azok a híresztelések, hogy a parasztbirtokokat Spanyolországban erőszakkal kollektivizálják. A paraszt szabadon választhat: sajátmaga akarja-e művelni az ő 10 hektárját, vagy pedig földközösségbe lép és 10 helyett több száz, vagy ezer hektáron dolgozni a legmodernebb szerszámokkal.

Az országnak azon a felén, amelyet Francoék tartanak megszállva, — de amelyen az ország lakosságának csak egy harmada él — a paraszt ugyanúgy él, mint a Népfront kormányának uralomrajutása előtt. A föld nem az övé. Franco egy amerikai ujság-

írónak az agrárreformról a következő nyilatkozatot adta: „Nincs értelme a nagybirtok feloszlatásának. A nagybirtokok 25 év alatt maguktól is széthullanak és majd akkor földhöz jut a parasztság is."

A népfront kormánya azonban nem várt 25 évig, hanem következetesen kitartott eredeti jelszava mellett: „Paraszt, tied a föld!" és földhöz juttatta a földnélküli tömegeket.

Ez a polgárháború előtti Spanyolország pontos tükre. Az egyik oldalon egy vékony parazita réteg, a másik oldalon pedig végtelen nyomor és elégedetlenség, valamint egyre határozottabbá váló harc a helyzet megjavítására. És éppen ezért: kaphatja Franco továbbra is hajószámra a külföldi „önkénteseket" és hadianyagot, érhet még el segítségükkel pillanatnyi sikereket, de a végső győzelem sohase lesz az övé, mert a parasztság, munkásság és haladó polgárság millióit többé nem lehet letéríteni arról az útról, amely az új Spanyolország felé vezet.

Popović Jovan:

KI-KI A MAGA HELYÉN... (folytatás)

Az író „Reda mora da bude" című novelláskötetéből (Nolit - Beograd)

„Hallod-e Milutin, várj egy kicsit, mindjárt visszajövünk. Nem vagy fáradt bátyám?" fordul a pópa váratlan gyengédséggel a kocsishoz.

„Nem én. Mitől volnék fáradt?" — a kocsis egy kicsit meg hatódik. Ritkán jut eszükbe, hogy testvérek, és akkor egy percre kiesnek a mindennapból és egy pillanatra elcsodálkoznak: lám, lám...

Az élet halad törvényei, előírásai, szokások és korlátok között. A városkában is így van. A mindennap és a megszokás sok mindent elfeledtetnek. Ezért nem is gondolja soha senki — mikor a közismert sárga kocsit látja a melankólikus lovakkal, a meggörnyedt öreg emberkével a bakon, és a serény pópával az ülésen, — hogy a pópa és kocsisa testvérek.

Ők is csak váratlanul néha emlékeznek erre, ha néha messze a várostól egyedül vannak, és amikor egyszerre csodálatosan, meghitten megszállja őket az emlékezés a falura, a házra, ahonnan mindketten eljöttek.

* * *

Vajjon nagyon különbözött egymástól a két legény ott a földes padlójú falusi házban? Hasonlítottak egymásra, egyforma ismeretkörük volt, tapasztalataik a harmadik városig értek. Csakhogy Tima serényebb, fürgébb, ravaszabb. „Ennek többnek kell lennie, urat faragunk belőle" — mondta az apja, kezeit kopott nadrágja zsebébe mélyesztve és pipája mellől nagyot sercentve.

Milutin renyhébb természetű. Szeret leülni s bámulni a mezőre, a búza, lóhere és kukorica táblákra. Minél nagyobbra nőtt Tima a szülői reménységben, annál inkább háttérbe, árnyékba, jelentéktelenségbe szorult Milutin. „Mit bámulsz hiába, a sült galambot várod, hé?" — riasztotta fel néha egy hang s Milutin ilyenkor felkelt és ment a lovak után. Szerette a lovakat megértette őket, a lovak hallgattak rá, fényesedtek, kigömbölyödtek keze alatt.

„Tima ravasz, úr lesz belőle. Adjátok papneveldébe. Szép foglalkozás az, tisztelik s jól él. Nem nehéz foglalkozás, a pap mindig jól jár a végén," — mondta a tanító, mikor Tima a falusi iskola hatodik osztályát elvégezte.

Büszkesége, ünnepe volt az egész falunak, mikor Tima új reverendájában végigparádézott a falun, soványan, hegyes szakállával. Apja úgy felfújta magát mellette, mint a begyes galamb. „Nem tréfa dolog ez, van ennek esze! Nem hiába iskoláztattam. De eleget is költöttem rá."

„Csak egy baja van. Sovány szegény, mintha — Isten bocsá' — mindig bőjtölne. De nem bolond, majd felhízik, ha egy jó parokiába beveszi magát, meglátod" — méregették a parasztok.

Ezt az egy reménységet azonban nem váltotta be Tima. Minden mást beváltott: pap lett, jó parókiát kapott városban, megházasodott és kapott hozományban házat és szőllőt. Szépen is keresett.

De, hogy meghízzon — sehogyse sikerült.

Ez volt az egyetlen csalódás, amit okozott. Sajátmagának is egy kis tragédia. „Nem is úgy néz ki, mint egy pópa, olyan mint egy éhenkórász!"

De megszokták ezt is, sovány alakját, amint megzöldült, kopott köppenyében szalad. És szerez, mind többet szerez. Van ennek esze.

* * *

Milutin sohasem volt nagyon eszes, senkinek se jutott volna eszébe, ilyet állítani. A lovak melege közelségét szerette. Valami ősi, állati ragaszkodással szerette a földet.

„Bátyád pópa és te mindig paraszt maradsz. Hát nem szeretnél te is több lenni?"

„Nem. Minek?"

„Hát akkor csak túrd a földet!"

A katonaságnál „frájter" se lett belőle. Nem volt szikrányi ambiciója, sem kedve kitüntetésekhez.

Járt az eke után, csendesen, higgadtan, rög felé hajló, nehéz járással.

Mikor az apa meghalt, elosztozkodott a két testvér. Nem volt sok, a fele föld éppen annyi, hogy Milutin örökös munkával a legszükségesebbet megszerezze.

Néha révedezett: jó volna megházasodni, jó csendes asszonyt keríteni, aki várja, mikor a földről hazajön. Végtelen békesség töl-

tötte el erre a gondolatra. És a kisígényü, kisvágyú testben kényelmetlen izgatottság támadt, mikor magányos ágyán fekve arra gondolt, hogy künn: egyszerűen, meleg gyönyörrel párosodnak az állatok. — Ez sem sikerült neki.

Ügyetlen volt, ide-oda lökdösték, adók és kötelezvények fojtogatták, formaságok, amiket nem értett; a föld, amit szeretett s mint egy asszonyt becézett, kicsúszott kezéből. Mikor pop Tima (akit egy már rég elfelejtett anekdota nevezett el pop Jotának) meglátta az ajtóban, amint zavartan, szemlesütve forgatja zsíros kalapját, felkelt selyem foteljéből (melyen rajta volt a húzat, hogy ne piszkolódjék) és kezet nyújtott neki. Közvetlen volt vele szemben, mint általában a parasztokkal, híveivel szemben, de közömbös — ha küzdött is egy kicsit nemtörődömsége ellen.

„Mi ujság nálatok?"

„Hát semmi. Nincs már semmim. Hiszen tudod, oda van a földem!"

„Persze, persze, tudom bátyám. Sajnállak is érte, ki tudja, mit akar ezzel az Isten?"

„Hát így vagyunk. Próbáltam napszámba menni, nem nehéz nekem a munka. De... mindenki ismer a faluban... nem lehet köztük kitartani."

„Ülj le bátyám, tedd kényelembe magad" — mondja a pópa s valami határozatlan mozdulattal helyet kínál neki. Milutin zavartan körülnéz és félénken leül egy szék szélére.

„Nos mire gondolsz?"

„Gondoltam, te talán tudnál valamit ajánlani. Mihez kezdjek? Leginkább a lovakat szeretem."

„Városban nem sok dolog van a lovak körül. Csak nem leszel kocsis. Igaz, hogy nekem..."

Zavartan elakadt. Csak nem fogja bátyját kocsisnak szegődtetni. Ki hallott még ilyet? Igaz, hogy éppen egy hete nincs kocsisa, gazember valahány, nagyon nehéz tisztességest találni.

„Hát tudod mit? Majd meglátjuk Milutin. Menj jelentkezz Zorkánál, nemsokára ebédelünk."

Zorka asszony nem volt valami nagy dáma. Annyit adott csak magára, amennyit illik egy papnénak, akinek amellett még háza és szöllője is van. Nem fintorgatta nagyon az orrát férje bátyjának ügyefogyottságán. Mikor a pópa este a hálószobában úgy mellesleg megjegyezte Zorka asszonynak, hogy bátyja csak kocsis lehetne náluk, azt felelte:

„Hát miért ne. Hiszen éppen kell is."

„Hm, a bátyámat? Egy kicsit kellemetlen, gondold el a pap testvérbátyja kocsis legyen nála?"

„Dehát miért ne? Legalább biztos lehetsz felőle. Nem fog lopni s vigyázni fog mindenre. Primitiv ez és jámbor."

A pópa éjjel-nappal ezen gondolkozott.

Hát tényleg mi van ebben? Az ő tekintélyét ez nem ront-

hatja. Belőle pap lett, mert volt hozzá tehetsége. Hogy parasztházból származott, az nem szégyen, hiszen kiemelkedett onnan.

Az asszonynak pedig igaza van: a szolgák megbízhatatlanok, lop valahány Milutin pedig...

„Tudod mit, Milutin? Mit is kínlódnál, maradj nálunk. Mint otthon. Persze munka van a háznál és a munkát el kell végezni. Mindnyájan dolgozunk, nem semmittevésre teremtett bennünket az Isten. Te szereted a lovakat, szeretsz a földdel dolgozni, hát maradj, nekem úgyis éppen erre van szükségem."

Mint otthon...

Az ő otthona az istállóra és a konyhára korlátozódott hamarosan. A kör lassan, észrevétlenül szűkült. Kinek is jutott volna már eszébe, hogy az a rongyos béres a pópa bátyja. Még saját magának sem jutott eszébe.

Valamikor parasztlegénykék voltak mindketten a földes padlójú házban.

Nem, igazán senkisem kívánhatja, hogy Milutin urak, vendégek között botorkáljon ügyetlenül, hogy ott köpködjön, hogy rossz dohány- és istálló szagtól büdös ruhájával rontsa a levegőt, mikor a pópa lánya Grieget játszik és sóhajtozik, míg udvarlója sóvárgó szemekkel nézi.

Ő maga kívánná ezt legkevésbbé.

Tudja ő, hol a helye.

* * *

Lóra végre elkelt. Annyi zene és sóhajtozás után végre talált valakit, akit szeretett. Tökéletes férfinak találta. Két évig azonban várniok kellett, mert bátyjának árnyéka, aki lassan haldoklott, közöttük állt. Valami furcsa, homályos gyűlölettel akadályozta őket, mintha az a boldogság, ami előtte nyílik testvére és a fiatal mérnök szerelmében, sértené keserű kiábrándultságának és céltalansága érzésének be nem hegedő sebeit. Mikor végre meghalt, megesküdtek.

Ideje is volt már.

Két évi várakozás sok mindent megváltoztat. A plátói szerelmet, a tökéletességet, nincs már miről beszélni, több ezredszer megismétlődnek ugyanaz a Grieg és Schumann és ugyanazok a sóhajok örök szerelemről.

A fiatalok kocsiját valami legény hajtja. Milutin hátul kocog kocsijával. A fiatal házas szüleit viszi. Mindenki sorbaáll, hogy gratuláljon. Az arcok ragyognak.

Milutin is esetlenül odafurakszik.

„Sok szerenesét!" — s zavartan mosolyog.

„Köszönjük, köszönjük!" — zavartan mosolyog mindenki.

„Milutin bátyám, gyere közénk ma. Hiszen te is közénk tartozol". — veregeti vállon a pópa.

A vendégeknek ez bizony egy kicsit kellemetlen, de azért

megható is. Milyen igaz keresztény a pópa, nem szégyenli alacsony, közönséges rokonságát.

„Köszönöm testvér, hadd csak... Minek az? Nem tudok én urak közt."

S zavartan visszasomfordál a kocsihoz, kezébe veszi a gyeplőt és várja az indulást. Ki-ki a maga helyén... — akarja jelenteni mozdulatlansága.

Előtte egész sor kocsi s a bakon kocsis.

Az ucca tele néppel. Sok szegény, aki nézi a fényes lakodalmat. Hogy a fényből valamit elvigyenek nyomorúságoséletükbe.

A kocsik áttörnek a tömegen.

Van, aki a kocsin ül, hátul az ülésen, van, aki a bakon, vannak, akik az uccán, éhesek, örömtelenek, akik szemükkel falják azt a fényt, amihez nekik semmi közük.

Ki-ki a maga helyén...

Hogy mindenki tényleg helyén van-e és hogy kell-e ilyen „helyeknek" lenniök — erről Milutin nem gondolkozott soha.

Sem azok, akik a kocsin ültek.

Sem azok, akik az uccán álltak.

Hiszen ez így van rendjén. Igy rendelte a jó Isten! — mondaná pop Jóta a templomban.

Ford. Szabó Á.

Erdélyi József:

VILLANYÉL

Ott hullt ki a villa kezéből,
a szénakazal tetején;
a jó, puha szénára szédült
s meghalt, szegény.

Oh, szép halál, a betetőzött
kazlon! Egy pillantás alá
a tanyára, hol kergetőzött,
oh, szép halál.

Egy pillantás a tág határra,
hol élete munkába' telt;
hogy szerezzen ruhát magára
s szűk eledelt;

a kastélyra, mit épitettek
ő vére s verejtékiből
s virágos kerttel kerítettek
hűségiből;

egy pillantás a déli napra
s hirtelen napfogyatkozás,
érett kalászként learatja
a csontkaszás . . .

Miért is hoztátok le a földre:
lett volna szénakazal
ravatala és szemfedője
az ég, pazar!

Zápor lett volna siratója,
temetője varjúsereg, —
sorsotokat hirdette volna
a jó öreg.

S ha fojtogatott volna bűze:
hát gyújtottátok volna fel,
a tanyára, hol kergetőzött
vérfényivel!

Hirdette volna hét határon:
villanyelét, kaszanyelét
ragadva szörnyű bosszút álljon
minden cseléd!

. . . Lehozták a szalmakazalról.
Hová temették, — nem tudom:
borul-e szívére koporsó,
föld, sírhalom;

csak azt tudom, hogy fejfájára
nem írtam volna jelt, nevet, —
tűztem volna fejtől egy árva
villanyelet . . .

VILÁGSZEMLE

Az utóbbi időben számos diplomáciai tanácskozás folyt le Európa különböző fővárosaiban. Az úgynevezett Róma-Berlin-tengely államainak politikusai ide-oda utazgatnak. Berlin, Róma, Bécs, Budapest, Velence az újabb tárgyalások színtere. Mi történik a lázas megbeszélések hátterében? Röviden és egyszerüen összefoglalva nagy offenzivának vagyunk a szemtanúi, melyet a Népszövetség és a kollektiv biztonság, a szervezett béke elveihez hű államok ellen vezetnek a fasiszta csoportok.

Németország bizonyos engedményeket ért el Belgiumban, hála Van Zeeland és Spaak érthetetlen vakságának. A hitlerista nyomás alatt Belgium az u. n. „semlegességi politikára tért át s nem hajlandó részt venni semmiféle kölcsönös segélynyujtási rendszerben. A Harmadik Birodalom most ugyanezzel a taktikával a kisantantot is be szeretné hálózni. A művelet Csehszlovákia elszigetelésére irányúl, ide pedig a legrövidebben a kisantant szétbomlasztásán keresztül vezet az út. Nem lehet elhallgatni, hogy ez a bomlás eléggé előrehaladott stádiumba jutott és erősen mutatkozik a kisantantállamok egymásközötti és a nemzetközi politika viszonyából. Akkor kezdődött meg, amikor az abesszin-ügy kapcsán a Laval-féle politika elszabotálta a nemzetközi törvényeket. Folytatódott és egyre tart, mióta a demokratikus hatalmak Spanyolországban engedték, hogy lábbal tiporják a kollektiv biztonság szabályait, a népszövetségi paktum meghatározásaival szemben tétlenül nézték egy szuverén állam megtámadását.

A hivatalos francia külpolitika mindeddig az hitte, hogy lazithat a Róma-Berlin tengelyen, ha hol Berlinnek, hol Romának tesz engedményeket. E politika legelképesztőbb megnyilvánulása az volt, midőn a semlegességi bizottságban Grandi vérmes kirohanásai után Delbos, francia külügyminiszter a német követet kérte fel Mussolini mérséklésére! Az egymást gyorsan követő politikai események véglegesen megsemmisítik ezeket az illuziókat. A velencei találkozó után úgy látszik, hogy Olaszország lemond az osztrák függetlenség védelméről a német aknamunkával szemben. Német- és Olaszország egyre közelebb jutnak az osztrák alkú megkötéséhez. Németország és Olaszország annyira egymásra vannak már utalva, hogy olasz szempontból nem bir már olyan jelentőséggel Ausztria függetlenségének kérdése, mint a nagy olasz-német ellentétek korában. Az olasz álláspont megváltóztatásáért ellenértékűl a németek bizonyára valami más engedményt tesznek a Ducenak. Elsősorban Spanyolországban. Az ibériai félszigeten az olaszok minden téren előtérbe nyomulnak. Németország kissé a háttérbe húzódott és állitólag több csapatot nem küld a spanyol frontokra. Viszont a hadianyag nagyobbrészét Hitler fogja szállitani Franconak. Göring római utazásával az a kombináció is felmerült, hogy Mussolini és a porosz miniszterelnök közös alapot állitanak fel Róma és Berlin középeurópai hegemoniájára, a kisállamok „elintézésére" s Csehszlovákia izolálására...

Mindezen tények megdöntik azt a hiedelmet, hogy további koncesszziókkal lazitani lehet a német-olasz együttműködésen s a két fasiszta parancsuralom további délnyugat-közép- és délkeleteurópaitámadó terveinek elejét lehet venni.

* * *

A legutóbbi hetek spanyol eseményei, a baszk partok blokkádja, a Bilbaó ellen inditott offenziva, Madrid állandó ágyúzása és a baszk városok lerombolása arra engednek következtetni, hogy a nemzetiek táborában nincs minden rendben. Francoéknak minden áron sikerekre van szükségük és ezért a legnagyobb vandalizmustól sem riadnak vissza. Egy gyors siker elérésére a legalkalmasabb terep Baszkföld. Egy pillantás a térképre meggyőz bennünket Francoék választásának helyeségéről. A minden oldalról körülzárt országrész már a polgárháború kezdete óta vitézül tartotta ugyan magát a túlerővel szemben, sőt még területi eredményeket is ért el, de rossz sztratégiai helyzete folytán már szűkiben volt a hadianyagnak amikor a fasiszta támadás megindult. A tenger felől semmit sem kaphatott, mert az ott cirkáló „semleges" olasz-német ellenörző flotta szinte légmentesen zárta el a baszk partokat. Ugyanakkor azonban San-Sebastian kikötőjébe, mely ugyanazon a parton fekszik, hajószámra érkezik a német hadianyag és az „önkéntes" utánpótlás. Egyedül március 26-án, tehát a semlegesség kimondása után kétezer német SS legény érkezett San-Sebastiánba.

Hogy a baszkok nemvárt erős ellenállását letörje, Franco — jobban mondva a mögötte álló fasiszta hatalmak — (a baszk fronton többek között 20 ezer olasz katona harcol) példátlan embertelenségre szánták el magukat. A német és olasz repülők egypár nap leforgása alatt a föld színével tették egyenlőve Durangó, Eibár és Guernica védtelen városokat. Ez a pusztitás, de különösen a baszkok szent városának Guernicának lerombolása, ahol a fasiszta repülők úgy vadásztak asszonyokra, gyermekekre, papokra és apácákra, mint a nyulakra — az egész világ felháborodását vonta maga után. (Jellemző különben Franco hadseregének nemzeti jellegére, hogy a Guernicát elpusztitó, Vittoriában állomásozó ötven német bombavető tisztikara, legénysége és segédszemélyzete Hitler születésnapján diszfelvonulást rendezett a városban). A közvélemény felzúdulását a német lapok azzal az átlátszó hazugsággal igyekeztek lecsillapitani, hogy e városokat maguk, a kivonuló baszk csapatok rombolták le. A Reichstag felgyujtói részéről nem meglepő ez az állitás, de kevesen hiszik majd el, hogy maguk a baszkok pusztitják le vadállati módón városaikat és ölik halomra asszonyaikat, és gyermekeiket. Nem hiszi el ezt canterbury-i dekan sem, aki spanyolországi útja alkalmával saját szemével látta Durangó bombázását, és aki felháborodásában ezt a világ legnagyobb gaztettének nevezte. Az angol kormány a közvélemény nyomása alatt pillanatnyilag szakitva eddigi Franco-barát politikájával lehetővé tette a baszk polgári lakosság elszállitását. Franco az angol és francia kormá-

nyokhoz intézet jegyzékében tiltakozik a polgári lakosság elszállítása ellen és javasolja, hogy Bilbao és Santander között jelöljenek ki egy semleges zónát, ahol a nemharcoló lakosságot ideglenesen elszállásolják. E javaslat kétszinűségéhez semmi kétség nem fér, hiszen ha megakarnák kimélni a védtelen polgárságot semmi egyebet nem kellene tenniök, mint beszüntetni a nyílt városok bombázását. A fasizmus erkölcsi kodexében azonban ilyesmi nem található fel. Rosenberg, a nemzetiszocializmus főpapja, a londoni semlegességi bizottságban elhangzott szavai szerint „vannak esetek, amikor szükséges a védtelen városok bombázása" — és így sokkal valószinűbb az a feltevés, hogy a javaslat végrehajtása esetén a fasiszta csapatoknak csak megkönvyitené munkáját, mivel az egy helyre gyüjtött polgári lakosság kiirtása hamarabb menne mint most, amikor várost város után kell elpusztitaniok. A baszkok európa legvallásosabb katolikus népe egyáltalán nem sorozható a „vörösök" közé és így meglepő a Vatikán állhatos hallgatása, ahol másküléonben annyi szót pazarolnak a mexikói katolikusok üldözésére, melynek talán annyi áldozata sem volt, amennyit egyetlen német, vagy olasz bomba okoz valamelyik félreeső baszk faluban.

A spanyol polgárháború súlypontja pillanatnyilag a baszk frontra tevődött át. Az itteni eredmény azonban nem dönti el a polgárháború végleges kimenetelét és a fasiszták sorozatos offenzívája csak azt a célt szolgálja, hogy elterelje a figyelmet a döntő központi frontokon szenvedett folytonos kudarcairól. Amíg a baszkok élet-halál harcukat vívják, addig a kormánycsapatok helyzete napról-napra javul. A miliciából hadsereg lett és előrenyomulásában nem akadályozza Madrid mindennapos bombázása, amelynek következményeit szintén csak a polgári lakósság sínyli meg. A déli harctér sikereihez még Toledo körülzárása és az egyetemi városrészben bekerített 2000 német és mór katona küszöbön álló kapitulációja is hozzájárul. A katonai bajokkal együtt növekednek a fasiszták finansziális és potitikai nehézségei is. A parasztság lázong, nincs vetőmag és élelmiszer, mert vagy a hadsereg céljaira rekvirálták el, vagy Németországba szállították az egyre növekvő számlák kiegyenlítésére. A saját táborában meginduló bomlási folyamatot Franco német tanácsra az eddigi pártokból alakított fasiszta párttal próbálja meggátolni.

A spanyol népfront szívósságának legjobb bizonyítéka a katalán anarhisták lázadásának leverése. Az anarhizmus utolsó mentsvára eddig Spanyolország, különösen pedig Katalánia volt, ahol az egészségtelen gazdasági és társasadalmi viszonyok nagyban kedveztek ennek a szélsőséges, romboló irányzatnak. A népfront győzelme magával hozta a viszonyok konszolidálódását is és olyan légkört teremtett meg, mely időszerűtlenné tette az anarhista pártot. Egyre nagyobb tömegek szakadtak le róla és a hatalom lassan kicsúszott kezéből. Ezzel szemben a marxista pártok ereje napról-napra növekedett. A hatalmukra féltékeny katalán anarhisták ezért minden eszközt felhasználtak, hogy a népfrontot gyöngítsék. Így állt elő az

e helyzet, hogy míg az ország minden részében harcok dúltak, Katalonia passzív maradt és többek között ez a passzivitás segítette elő a fasiszták előrenyomulását a baszk fronton. Ez a szabotázs és ennek következtében fellépő állandó katalán kormányválság sem volt képes az anarhizmus hanyatlását megakadályozni és ezért kétségbeesett áruló cselekedetre, lázadásra határozták el magukat. A lázadás azonban, dacára a hónapok óta folyó gondos előkészítési munkálatoknak és a trockista segítségnek nem sikerült. A katalán nép legnagyobb része véglegesen kiábrándult az anarhizmusból és egységesen áll harcba a Népfront mellett a közös ellenség, a nemzetközi fasizmus ellen.

* *
*

A spanyol polgárháborúval van kapcsolatban az olasz ujságírók Angliából való visszahívása és az angol lapok többségének kitiltása Olaszországból. Erre a közvetlen okot az angol sajtó azzal szolgáltatta, hogy nyiltan kezdett írni az olasz hadianyag szállításokról és az olasz reguláris csapatok dicstelen spanyolországi szerepléséről. A gvadalajarai véres vereség után, amikor a kormánycsapatok a náluknál sokkal jobban felszerelt fasisztákat 40 kilóméterre vetették vissza, az angol sajtó pontosan beszámolva erről az eseményről többek között közölte a vereség miatt elkeseredésében öngyilkosságot elkövetett olasz vezénylő tábornok nevét, valamint azon olasz tiszteknek névsorát, akiket ugyanez okból a hadbíróság elé állítottak és kivégeztek. Az angol sajtó azt sem hallgatta el, hogy a baszk fronton végzett hadműveletek sem köszörülték ki a csorbát. Megemlékeznek a bermeói esetről, amikor is felfegyverzett öreg emberek és asszonyok ejtettek foglyul egy egész olasz osztagot. Az angol sajtó egyedüli bűne, hogy pontosan regisztrálja az eseményeket és nem hallgatja el az igazságot. Csöppet sem meglepő, hogy a Harmadik Birodalom is az angol lapok kitiltására készül, mert adatokkal merészelték bizonyítani, hogy a német tankok és repülőgépek nem a legszerencsésebb konstrukciók és hogy a német pilóták képzettsége is sok kívánni valót hagy hátra.

* *
*

A legutóbbi japán választások azt látszanak bizonyítani, hogy a Felkelő Nap országában is alkonyodik a reakciónak. A japán fasizmus évek óta tartó krizisét ez a kierőszakolt választás sem tudta megoldani. Az első csalódás a tavaly, februári választásokon érte a japán reakciót, amikor a nyilt fasiszta pártok a leadott szavazatoknak 2 %-át sem tudták megszerezni. A második csalódás akkor érte a főként katonákból álló fasiszta klikket, amikor a parlament megtagadta a hadi célokra szolgáló nagyösszegű kölcsön megszavazását és nyiltan tüntetett a hitlerbarát külpolitika ellen. E nyilt kudarc láttára a mikádó (császár) feloszlatta a parlamentet és tekintve, hogy a katonai klikk nem merte pillanatnyilag megkockáztatni a nyilt diktatúrát, parlamentáris módon, választások

útján próbálta megszerezni a hatalmat. Meglepőnek tűnik fel, hogy a két legnagyobb polgári párt, a konzervatív Minseito és a liberális Sejukai is élesen szembefordult a fasiszta klikkel, de Japán katasztrófális gazdasági helyzete megálljt parancsolt e két már fasizálódó pártnak. Az évek óta tartó mandzsu „pacifizálás", az eredménytelen észak-kínai hadjárat és nem utolsó sorban a nyakló nélküli fegyverkezés erősen megcsappantották az államkasszát, amelyet többé nem tölthet meg a japán munkás éhbéréből eredő dömping-árú sem, tekintve hogy az angol dominiumok, Kína és ami a legfájóbb, India elzárták kapuikat a japán árúk elől. A közös ellenség ellen összefogó Kína és Szovjet-Unió erélyes magatartása, amelyet nem tudott ellensúlyozni a német-japán szövetség, csak siettette a két polgári párt elhatározását. Ha ehhez hozzávesszük a dolgozó tömegek elkeseredését (húsz év óta nem volt annyi sztrájk, mint az utolsó három hónapban) úgy senkit sem kell, hogy meglepjen a legutóbbi választás eredménye.

A május másodiki választásokon a baloldali pártok érték el a legnagyobb sikert. A választási eredmények a következők: a konzervatív Minseito 179 mandátumot nyert, vesztett 26-ot. A liberális Sejukai 175 mandátumot nyert, néggyel többet, mint az előbbi választásokon. A baloldali pártok közül a szocialisták 37 mandátumot nyertek, 16-al többet, mint tavaly és nagy sikerrel szerepel két új baloldali párt is, amelyek tavaly még nem vettek részt a választásokon: a munkások és parasztok pártja egy mandátumot kapott, míg a független munkáspárt 21-et.

A polgári pártok 354 és a baloldaliak 63 mandátumával szemben a több kis pártból összeállított fasiszta klikk mindössze 30 mandátumot tudott elérni.

A választások eredménye valósággal elképesztette a reakciós kőröket és minden eshetőség megvan arra, hogy vagy új választásokat írnak ki vagy pedig diktatórikus úton, a hadseregre támaszkodva próbálják megszerezni a hatalmat, de bajosan hihető, hogy sikerülni fog elnyomni a japán nép egyre erősebben jelentkező szabadságvágyát.

Sz. Á.

Rabindranath Tagore, a nagy hindu költő az egész kulturvilág fóruma elé felhivást intéz a spanyol nép védelmében a gyilkos fasizmus ellen. Példája azt mutatja, hogy előbb-utóbb minden becsületes és jószándékú embernek állást kell foglalni a nép mellett.

A szögedi embör...

Fiatalok, kisebbségi sorsban felnövő magyarok, akik csak nagyon hiányos képet kaphattak az egyetemes magyarság szellemi arculatára, gazdag színárnyalatú irodalmáról, — tudjátok-e, ki volt a szögedi embör?... Honnan is tudnátok, mikor odaát, ahol mégiscsak illenék többet tudni, se nagyon ismerik szelid jó Tömörkény Istvánt, a századforduló egyik legkülönb realista magyar prózaíróját. Megvallom, én is csak úgy ismertem meg hogy a háború után debreceni diák voltam és mivel az iskolai könyvek feltűnő mostohán bántak el az érdekes nevű íróval, — máshonnan, a Csokonai-könyvtár öreg olvasótermében kölcsönzött könyvekből — (Népek az ország használatában. Förgeteg János, Jegenyék alatt, Szegedi parasztok) — tudtam meg mindazt, amit elhallgattak róla a kurta mértékkel mérő Pintérek. Azóta mindig vártam az alkalmat, hogy másoknak is elmondhassam, ki volt ő, mit jelent Tömörkény István a magyar népnek s milyen értéke az irodalomnak.

Most, hogy halálának huszadik évfordulója fölött szinte észrevétlenül fut át az idő robajos árja, idézzük magunk elé törékeny alakját, ezt a magas, sovány, kicsit horgas fejű szögedi embört, aki a békeévek valamelyikében ott állott a Nemzeti Szinház kulisszái mögött és csöndesen sirdogált, — annyira megkönnyeztette egyetlen színdarabjának, a Barlanglakók szögény kubikusainak szeliden szomorú története, amit a szinészek épp akkor mondottak el ékösen zengő tanyasi nyelven a Város népének.

Amig élt csak a tisza-szögi embereknek élt, a „szögény-magyaroknak", ahogyan ő szerette nevezni böcsületes népét. Novelláinak úgyszólván minden témáját, alakját onnan vette a homok világából, meg a vízenjárók életéből. Ugy ismerte ezt a Tisza-Maros-menti földet és annak minden élőlényét, mint ahogy a pusztai ember a körötte forgó világot, aki még azt is tudja, hogy az útszélen melyik fát mikor ültették el és hány buzaszemet szórtak el a gyökereire, hogy jobban megfogamzzon.

Ő formázta meg a legmaradandóbb szobrokat az alföldi magyar nép legsajátosabb munkásrétegéről, a kubikusokról, akik tavasztól őszig szabad ég alatt táboroznak, sárban és esőben állnak, ott az áradó Tisza átszakadt gátjainál, áztatja az átcsapó hullám s munkaközben szárad meg rajtuk a ruha. Iszonyú nehéz munkájuk van, olyan, hogy „a hús, amit télen át magukra szedtek, egy hónap alatt ledolgozzák, szikárok és soványok valamennyien, csak a lábuk szárán állanak hatalmas csomóban az izmok". Munkában a kubikus nem beszédes, mérges daccal feszül neki a dolognak, ha kérdik csak morog s „úgy áll fogai között a kurta pipa, mintha a világot akarná fenyegetni vele..." Felejthetetlen képeket rajzolt Tömörkény István e vándorló dolgozóréteg életéről, afféle éposz-töredékeket, az őselemekkel viaskodó emberek küzdelméről. A kubikusok épitették meg Középketeteurópa vasuti töltéseit, világjáró életükről megragadó hűséggel számolt be kis karcolataiban a szögedi „igazlátó íróembör."

Rokonszenvvel, együttérző meleg szívvel figyelgette a vízenjárók és a két kezű munkások világát is, a szélmolnárok, szüretelők, kapások, juhászok, kanászok életét és élő szavát senki nálánál jobban nem ismerte azon a vidéken, amelyet most Féja Géza Viharsaroknak nevezett el. Tamási Áron furfangos góbéi jutnak eszünkbe, ahogy most újra olvasgatjuk Halbőr Förgeteg János, Öreg Dobó Mihály, Vadlövő Énok csavarintós eseteit, igön eszös kalandjait. Tömörkény vízenjáró emberei, ha megindulnak a jegek a Tiszán, meg tudják különböztetni, melyik a csallóközi és melyik a vágbeli jégdarab. Az őselemek zord törvénye uralkodik Tömörkény emberei fölött, amelyet azonban már kikezd a feudumokkal szövetségre-lépő

kapitalizmus, mikor az ősi tájon, a megláncolt vadvizek töltésein megjelennek a mérges vasbikák, — a gőzmozdony, — és végigugatják a némaságba süppedt tanyák ablakait.

Szív és józan látás jellemezte Tömörkényt, nem színezte, nem romantizálta a népet, úgy rajzolt, ahogy az élet eléje tárta és rendkívül érzékeny műszerei felfogták. Humora szelíden aranyozza be a történések csöndes folyásait, de könnyeit sem titkolja el, mikor a „szögény-magyarok" mindennapi tragédiájáról van híradással. Egyik legszebb elbeszélése a „Fecskék", amelyben a Boszniában katonáskodó magyar parasztlegények keserveit, hazavágyódását meséli el lenyűgöző bájjal. Kisasszony napján fecskerajok telepszenek meg a barakok tetőin, a katonák meg csak nézték és mindjárt kérdezgették, hogy „mi újság otthon, kis fecskék? Ugye nehéz volt a mars idáig a csunya hegyeken keresztül? A szegény kis vándorok csak csicseregtek a kérdésre, úgy, ahogy ők tudtak, az tökéletesen úgy hallatszott az elepedett füleknek, mintha magyar beszéd volna . . . Mondja kend mán, komám, — szól az egyik katona a másiknak, — nem veszi-e kend észre, hogy ez a nagyobbik e, ez a kövér, nem épp az öreg szüléméktül való? . . . Azután csend volt, magyar raj aludt a födél fölött, magyar raj a födél alatt . . ." Reggelre kelve a kis fecskék ott hevertek jéggé dermedve a hirtelen jött hózivatarban. Vitték is be a bakák tüstént a melegre, etetgették, ingük alatt melengették, amíg néhány valóban életre is kelt. „Gügyögtek nekik a katonák, mint ahogy apró gyermeknek szokás. Rá válaszul csipogtak a fecskék és a durvalelkű parasztkatona lelke siránkozva mondta nekik: — Miért nem úgy mondod, hogy érteném, hogy mid fáj? . . ."

Úgy csörgedezett Tömörkény tolla alól a magyar nép élőbeszéde, mint a valóságban az alföld emberei kezdenek el beszélgetni, ha ráborul a pusztákra az éjszaka s tücsök zenél, békák kuruttyolnak, belevakkantgatnak a láncos kuvaszok és valahol messze felüvölt a vágtató „vasbika", — az egész alföldi színjáték fölött pedig vídáman hunyorognak a csillagok. „A tanyák fölött örökké jár a szél és zúgnak a fák levelei" — szól egyik mondata és a prózának ez az egyszerű zenéje jellemzi Tömörkényt. Nem értékelem túl, ő se viselné el, ha megtudná, hogy most erején s erényein felül dicsőitgetem. Szerény ember volt mindhalálig, az írás mesterségében kiváltkép az volt, annyira, hogy írói munkásságát csupán szórakozásnak vette, egyensúlyozó, kiegészítő részeként tiszta, harmónikus életének. Még élő barátai beszélik, mikor egyszer nagyon lelkesen dícsérgették, elszomorodva mondta: — Látom, hogy már nem szerettek . . . minek csináltok ilyen komédiát?

Viszont nem volt csak „népies szépíró", aminek szerették volna eltemetni. Ha emberei szögediesen is beszélgetnek novelláiban, mégse lokális író és több volt, nagyobb, mint egy tájszólás krónikása. Különös, hogy a modernek értékelték leginkább. Mikor húsz évvel ezelőtt örökre a szögedi homok alá költözött, a Nyugat folyóiratban egyszerre hárman is búcsúztatták (Ady, Móricz, Török Gyula) a szögény-magyar népnek ezt a legjobb barátját. Ady megjósolja, hogy Tömörkény „olyan valaki, akihez el fognak járni iskolába, tanulni, sokat tanulni, esetleg nála tökéletesebbre menendő nagyobbak is." Móricz Zsigmond legkedvesebb elődjétől búcsúzott el, aki a „Népek az ország használatában" című háborús írásaival már fölsejdítette a népek megújító világnézetét.

És nem véletlen, hogy ma éppen Magyarország felfedezői idézgetik újra szellemét, amikor Féjáék és a szegedi Budai Györgyék visszaharcolják „elkallódott" műveit a magyar életet átalakító erők közé. Mert szabad-e elfelejteni ezt a kedves szögedi hangot, amikor más

nagyobb nemzetek irodalma, így például a francia, előttünk újhódik meg a délfrancia Giono kozmikus lírájával és a svájci Ramuz balladás prózájával?

A „szögedi embör" nélkül, bizony mondom, szögényebbek volnánk.

Vass László.

A spanyol kormány iskolapolitikája. Mindazokat, akik saját barbárságuk álcázására „a madridi vörösök barbárságáról" beszélnek, megcáfolja az a tény, hogy a népfront kormánya és parlamentje a polgárháború idején, tehát olyankor, mikor az ország legjobb koponyáit lekötik a védelem sürgős kérdései, új költségvetést szavazott meg a népnevelés céljaira. Ez a költségvetés 170 millió pezetával magasabb, mint a tavalyi. Tízezer új tanítói állást létesítettek és egyidejűleg 400 millió pezetával emelték a tanítók fizetését. A tanítók számának emelésével párhuzamosan, soha azelőtt nem ismert gyorsasággal, építenek új iskolákat. Erre a célra 50 millió pezetát fordítottak. Két és félmilliót szántak esti tanfolyamok létesítésére, amelyeken felnőttek és munkások tökéletesíthetik tudásukat. Tizenegy millió pezetát irányoztak elő az írni-olvasni nem-tudás elleni küzdelem rendszeres folytatására. Tavaly csak egy millió pezetát fordítottak diákotthonokra, kantinokra. Ez alkalommal már hét milliót.

Hogy a nép gyermekeinek lehetővé tegyék — amennyire ez az adott körülmények között lehetséges — az egyetemi és technikai főiskolákon folytatott tanulmányokat, a népnevelésügyi minisztérium öt milliót fordított a diákdotthonok, menzák és tandíjköltségek fedezésére. A legfontosabb újítás ezen a téren a munkástanintézetek bevezetése, amelyek a dolgozó tömegek előtt megnyitják a főiskolai képesítés útját. Ezekben a tanintézetekben a munkások oly nevelést nyernek, hogy orvosi vagy mérnöki tanulmányokat is kezdhetnek. Az intézetek kétévesek. Az első ilyen intézet január 15.-én nyilt meg Valenciában. Százötven fiatal munkás a hallgatója.

A spanyol kormány célkitűzései világosak. Arra törekszik, hogy kizárja a nevelésből mindazokat az élősködőket, akik a népintelligencia előtt elzárták az utat. A kulturális fejlődés így hatalmas hajtóerőt nyer és oly magasra fog feltörni, mint még soha azelőtt. —*L.*—

A titokzatos 29·8 antifasiszta német leadó. Németországban már jóideje egy titkos rádióleadóállomás dolgozik, amely már sok bosszúságot okozott a hivatalos nácikőröknek. A leadó Németország területén működik, de mindezideig a gondos kutatások és a kitűzött nagy jutalom ellenére nem tudták felfedezni. A leadó minden este pontosan 10 órakor jelentkezik és a leadások zavarására beállított négy zavaró leadó ellenére tisztán hallható az egész országban. „Ha a zavaró leadó néha nagyon erősen háborgatná, csavarja rádiókészülékén a beállító gombot egy kissé jobbra vagy balra, s akkor zavartalanul hallhat bennünket." Így hallatja magát minden este a német 29·8-as antifasiszta leadó bemondója. És sok millió hallgatója naponta követi ezt a tanácsot. A német szabadságleadó így ítéli Göbbels zavaró leadóit tehetetlenségre. Erről a Németországban, az éterben folyó harcról a „Baseler National-Zeitung" április 14.-iki számában a következőképen nyilatkozik egy rádiószakember: „A zavaró leadónak Poroszországban nincs semmi lényeges zavaró hatása, ezért működik egyidejűleg négy zavaró leadó, mert a titkos leadó hatalmas erővel dolgozik. A programmról ítélve fel lehet tételezni, hogy a leadó magában Németországban van, mert az egyes napi eseményekről még aznap beszámol pontosan. Az is, hogy Németországban ennek a leadónak megtalálására és feljelentésére egy magas összeget tűztek ki és hogy minden erővel lázasan

keresik, arra engednek következtetni, hogy a leadó német területen van."

Az egész országban hallják a 29'8-at. Csoportok képződnek, amelyek pénzt tesznek össze és egy-egy rövidhullámú vevőkészűléket vásárolnak közösen. Az SA-legények a legkűlönbözőbb ürügyekkel hagyják el szolgálatukat, csakhogy a leadót 10 órakor hallhassák. A váltakozó munkaidejű munkásokról azt jelentik, hogy a munkába inkább későn mennek, vagy a nappali munkára helyeztetik át magukat, csakhogy el ne mulasszák a titkos leadó leadási idejét. A hallottakat a Harmadik Birodalomban mindenütt megbeszélik. Középosztálybeliek, parasztok és munkások tudják, miről van szó és lelkesedéssel hallgatják a 29'8-as hullámot. A norvég kormány lapja, az „Arberder Bladet" jelenti Németországból: „Németországban ma mindenütt — a műhelyekben, gyárakban, irodákban, vendéglőkben és a nagy, tömegbérházakban — erről a misztikus számról, a 29'8-asról beszélnek! Ez a szám ma falakon és kerítéseken olvasható. Az emberek csak a szemükkel intenek egymásnak és máris értik egymást, ha megpillantják ezt a krétával felrajzolt számot. A leadások tartalma teljesen a kitűzött feladatok nagyságának magaslatán áll s a szűkebb pártpolitikának még csak az árnyékát is kerüli. A leadó éppen ezért lett Hitler-Németország összes oppoziciós elemeinek a szócsövévé! —*M. N.*—

Az inkvizíció feltámadása. Jézéguel protestáns lelkipásztor, a Béke és a Jog ligájának tagja nemrég az alábbi eseteket hozta nyilvánosságra:

Saragossában a „nemzetiek" felgyújtották a protestáns kápolnát.

Granadában José Garcia, Fernandez el Salvador és Iniquez protestáns papokat, valamint José Garcia feleségét meggyilkolták.

A protestáns egyháznak egy másik fejét, Samuel Palomaque-t kivégzéssel fenyegették meg, ha nem hagyja el Spanyolország területét, de ugyunakkor visszatartották a papírjait; azóta nem tudni mi történt vele.

Cordovában egy „nemzeti" korifeus, egyébként egyházi rendi férfiú, megjelent Antonia Garcia protestáns lelkipásztor lakásán. A lakáshoz imaház és egyházközségi iskola is tartozott. Elkobozták a berendezést s egyúttal tudomására hozták a lelkésznek, hogy halálbüntetés terhe alatt el kell hagynia Spanyolországot. A pap Gibraltárba menekült.

Xérés-ben Penzoa nevű protestáns tanítónőt letartóztatták és egy hónapra fogságba vetették. „Eretnekség" volt az egyedüli vád ellene.

San Fernandóban Miguel Blanco lelkészt anyja szemeláttára végezték ki, hasonló sors érte Francesco Lopes lelkészt is. Mult év augusztusa óta semmi hír Carlos Lénan Mijada-i, Bajadoz tartománybeli lelkészről, valamint a szomszéd falu, Santa Amalia tanítójáról. Igen valószínű, hogy áldozataivá estek az emlékezetes mészárlásnak.

Santo Hermando-ban, Cacérez tartományban több protestánst kivégeztek, közöttük a városnak egy előkelőségét, Francesco Tiradot.

Hasonló esetek történtek Prajedonban, Longrono tartományban. Egyik gyülekezet harminc tagjából csak hat maradt meg életben.

Santa Amaliában egy földmunkás feleségét „eretnekség"-gel vádolták, súlyosan megsebezték, majd egy bárddal lefejezték. Holttestét benzinnel leöntötték és azután meggyújtották.

Szemle, szemelvények

Kalangya. (Novi Vrbas, 1937. május.) *A vojvodinai magyar polgári értelmiség lapja.* Szirmai Károly, a Kalangya szerkesztője egy rövid cikk keretében beszámol a lap pályafutásáról. A Kalangya ia, mint minden vojvodinai magyar lap, a régi gondokkal küzd. Az olvasók közömbössége, az előfizetők pontatlansága és nem utolsó

sorban a munkatársak hanyagsága, (habár ez utóbbit a cikkíró nem említi meg) meghozta a megszokott eredményt: a lap egy jó időre megszűnt. A vajdasági magyarság nem érezte hiányát, mint ahogy nem érzi hiányát sok másnak, amit az ember bizonyos kulturfokon nélkülözhetetlennek tart. Mi, akik elvi álláspontunknál fogva távol állunk a Kalangyától, ezt a tényt épp oly szomorúan regisztráljuk, mint ők. Mert itt nemcsak egy lap sorsáról van szó, hanem arról a sajátos vajdasági légkörről, amely már annyiszor illuzórikussá tett minden jóakaratú nekiindulást, minden lelkes kezdeményezést. A betű, az írás náluk mostohagyerek. Előbb a disznótor, a kugli, a kártya, a bor, a cigány, a kulturvacsora és azután a könyv. A Kalangya már akkor halálra volt ítélve, amikor elindult. Hiába „lengett árbocán a Szenteleky-zászló", hiába a Csuka Zoltán—Radó Imre-vasalás, mikor kizárólag a vajdasági „értelmiségnek" szólt, annak a magyar középosztálynak, amely a legkevésbbé érdemli meg az értelmiség jelzőt. A Színházi Élet, Délibáb, Tolnai-n neveledett kulturélet igényei sohasem terjednek még csak egy Kalangyáig sem. Ott, ahol a társadalmi problémák a Hangli- és Zserbo-bo pletykákkal intéződnek el, ahol a művészet egy a sztárok pincsikutyáinak havi étlapjával, ott ne várjon senki kulturigényeket, ne keressen értelmiséget, mert nincs. És az a lap, amely fikcióra épült, olyan értelmetlen és felesleges lesz, mint az egész vojvodinai magyar „értelmiség".

A Kalangya hosszú hallgatás után újra megszólalt. Szerkesztősége — saját bevallása szerint — más mint a régié, de a tartalma, egy-két haladóbbszellemű cikk kivételével még mindig a régi. Nem akarjuk a halálmadár szerepét játszani — mi csak örömmel fogadnánk minden olyan munkát, amely az itteni magyarságot végre felrázná és gondolkodásra késztetné — de az a kisértő, régi szellem, amely annakidején a lapot megbuktatta, most is ott bújkál sorai között; és ha ezt nem sikerül végleg eltávolítani, szerkesztői nemsokára újra „ásót és kapát foghatnak és megáshatják a kiszenvedett sírját."

Magyar Nap. (Moravska Ostrava, 1937. május 1.) *A csehszlovákiai magyar haladószellemű értelmiség napilapja.* „A magyar népi mozgalmat külön feladatok elé állítja a kisebbségi helyzet. A demokratikus berendezkedésen és szociális vívmányok mellett külön nemzetiségi problémák megoldása hárul reá...

A népgondolat előretörése mutatkozik az anyaországban is és a többi utódállamban, ahol magyarok élnek. A társadalomtudományi kutatás és a demokratikus népi szellem megnyilatkozik az értelmiségi körökben, de az idegen pénzen szervezett fasiszta bandák garázdálkodása olyan ellenszenvet váltott ki a magyarországi lakosság többi rétegeiből is, hogy erős politikai öntudatosodásra következtetünk belőle.

Ezek a jelenségek megérlelik a magyarság különböző országokban szétszórt haladó elemeinek összefogását és egy demokratikus, haladószellemű arcvonal lehetőségeit vetik elénk..."

Radnik. (Zagreb, 1937. április 30.) *A horvát szakszervezetek lapja.* A munkaközvetitőhivatal központi vezetőségének hivatalos kimutatása szerint ez év februárjában az ország nyilvános munkásbörzéin 30.462 férfi és 6.199 női munkás keresett munkát. A kifizetett munkanélküli segély 4.236.556 dinárt tesz ki. Március elsején az ország összes közvetitőhivatalai 35.086 férfi és 5.722 női munkást tartottak nyilván.

Remenyik Zsigmond: „Bűntudat". Egy bátor és tisztaszemü intellektuel néz ebben a könyvben vissza oda, ahonnan eljött: az úri házba, tanyákra, családi birtokokra, elődeire, fajtájára és osztályára. Az előszóból idézzük: „Alhatik-e kis kertes házában nyugodtan az, akinek apja, nagyapja vagy örökhagyó nagybácsija szerezte meg szegény parasztok fillérein ezt a biztonságot, olvashat-e nyugodtan hűs szobákban szerelmes regényt, akinek része van az analfabétizmusban és a nép tudatlanságában, nem-e imponáló lelkierő kell hatfogásos ebédek elfogyasztásához annak a részéről, aki látott életében legalább egyszer is éhező embert. Vannak akiket kinoz a lelkiismeret és

apró lókötésekért, párpengős sikkasztásokért is feladják magukat, készen arra, hogy irgalomban részesüljenek. Sodorj, sodorj hát bűntudat, ha nem is egyéni bűntények feltárása felé, de fajtám, elődeim és osztályom felelősségnélküli magatartása irányában, amit következményeiben, legalább amint ez nekem látni megadatott, rossz országutakon, beteg és tudatlan népen, babonák útvesztőjében kinlódó társadalmon kivül, omladozó házakon, elhagyott üzemeken, pusztulást jelképező kalyibákon, rongyos, megalázkodott és szánalomraméltó emberek tömegén kivül egy egész olyan világ jelez, amelynek létezését éppen fajtám, elődeim és osztályom elmúlt magatartása magyarázhatja csak".

Nem egy kivülálló mond itt szentenciát, ami végeredményben könnyü, ennek a vallomásnak súlya van. Szintérre menni: ez szociográfia. De a tett színhelyére menni, több annál. Ez vállalása a mult és mai bűnökért való felelősségnek és ezen felelősség révén kompetenciát jelent az itéletben. Egyedül itt és így illetékes valaki tetemrehívásra, itéletre. A megismerésből beismerés lesz, itéletből felelősség és ezekből vállalása új kötelességnek, jóvátételnek. Utat és módot mutat ez a vallomás erre: nem elháritani magunkról a felelősséget s mint kivülálló itélni, hanem asszumálni, vállalni, mert ebből származik minden jóakarata, becsületes lehetősége a változtatásnak. Egyéni felelősségen, elődei, fajtája és osztálya felelősségén át jut el a társadalmi, az általános felelősséghez. Mindenképpen tett ez, bátor és határozott. Ez a fajta őszinte állásfoglalás olyan ritka, és olyan szükséges, hogy üdvözölni kellene akkor is, ha mögötte nem volna olyan író és művész, mint Remenyik.

—

Upton Sinclair Irodalomtörténete. Az írót magát nem kell bemutatni, hiszen eléggé ismert német, szerb és magyar fordításai nyomán. Egyik legolvasottabb és a szó valódi értelmében népszerű író, a nép, a dolgozó nép olvassa leginkább, akiknek tulajdonképpen ír. Irodalomtörténete, amely már 1927-ben megjelent Mammon-művészet címen, csak most került magyar fordításra. Évekkel ezelőtt megjelent németül Malik kiadásában Hermynia zur Mühlen fordításában, szerbül már második kiadást ért el erősen rövidített kiadása Zlatni lanac címen, (Biblioteka Savremenih Pisaca) ideje volt már nagyon, hogy magyarul is megjelenjen. Most adta ki az Epocha könyvkiadó Budapesten.

Körülbelül 60 művész, főleg író kerül szóba a könyvben, nem sablonos irodalomtörténet, nem is rendszeres, időrendbeli és átfogó munka. Néhol bizony el is nagyolta szerzője, vagy túlságosan leegyszerűsítette tárgyát. De egészben véve, vállalkozása révén, elsőrangú munka. Egységbe, egységes szemléletbe építi bele a világirodalom ú. n. remekeinek nagy részét. Az írók életéből, munkaadójukhoz, kiadójukhoz, közönségükhöz való viszonyából állítja össze kritikáját és ítéletét. Nagyon szemléltető és könnyed módon fogja meg a legnehezebb mai problémát: nem esztétikai, hanem etikai szempontok szerint ítélni meg írót és művét.

Leszámol a l'art pour l'art, írók és műveik izoláltságának legendáival, tudatos vagy tudattalan, de kétségtelen propagandáját vizsgálja meg minden művészetnek és beleépít minden emberi termést a haladásba, a dolgozók felelősségteljes életének etikájába. Nem utolsó szó ez persze, csak kezdete egy mindent átértékelő folyamatnak. Új fórum elé állítja elszállt korok művészeit és ennek a fórumnak értékmérői nem ú. n. „tiszta" művészi és irodalmi, formai és alaktani szempontok, hanem egy jövőre, haladásra tekintő szemléletnek gyökéreresztése a multba, új örökség keresése. A mai kor átértékelésének és új örökség keresésének egy fázisa ez a könyv. Kultúrális örökségünk megszűrése nagyon hasznos és szükséges munka és ezért ennek, kezdetlegességein és elnagyoltságain túl is, örülni kell, mint minden kis lépésnek új megismerések felé.

A „HID" a fiatalok lapja!

Válogassuk meg olvasmányunkat!

CSAK JÓ KÖNYVEKET VEGYÜNK!

Darvas:
A legnagyobb magyar falu

Stolte:
Földreform és telepítés
A jobbágyság kialakulása és a Dózsa-forradalom

Veres Péter:
Az Alföld parasztsága

Horner:
A német nemzeti szocializmus

Szabó Zoltán:
A tardi helyzet

Horrabin:
Európa története térképekben

Szemjonov:
A föld kincsei
(Gazdasági földrajz)

Piros:
Kik akarják a háborút

Szentmiklósi:
A magyar agrárkérdés

Darvas:
Állomás

Nagy Lajos:
Két fiú ült egy padon

I. Silone:
Bor és kenyér, 2 kötet

A. Smedley:
Magányos asszony

Illyés:
Puszták népe — Petőfi

Panfjorov:
Ég a Volga
Husz riport bemutatja a világot!

Tolstoj:
Kálvária

Gereblyés:
A textilipar dolgozói

Kovács:
1500 pár cipő

Féja Géza:
Viharsarok

Erdei:
Futóhomok
(A „Magyarország felfedezése" első két kötete)

E. E. Kisch:
Ázsia újjászületett
Tilos a bemenet

Csapek:
Hordubal

Olbracht:
Suhaj, a betyár

Beszerezhetők a HID kiadóhivatalában

„NOVA KNJIGA“
NAKLADNA KNJIŽARA
ZAGREB-MASARIKOVA 21
preporučuje savremene knjige i časopise uz povoljne cijene:

		Prošiveno	Vezano
A. Smedley: La Chine	Din.	37·50	
Poutermann: Pouchkine	Din.	30·—	
Seydevitz: Zraci smrti	Din.	40·—	60·—
Živković: Ljudsko društvo i rasna teorija	Din.	20·—	30·—
Nauka i tehnika (zbirka aktuelnih članaka)	Din.	18·—	30·—
Podcharski: Nauka, život i tehnika	Din.	10·—	
Horabin: Osnovi ekonomske geografije	Din.	15·—	
W. Heerr: Hitler	Din.	25·—	35·—
Hrvatska grafika danas	Din.	40·—	
Zbornik hrvatskih seljaka	Din.	30·—	

Nabavljamo sve ostale aktuelne knjige uz povoljne cijene. Poštarinu računamo prema stvarnim troškovima.

Ček. r. 46.904. „NOVA KNJIGA“, Nakladna knjižara Zagreb-Masarikova 21.

Ujítsa meg előfizetését!

A HID postatakarékpénztári csekkszámlája

58297

A HID előfizetési dija:

Jugoszláviában: Egy évre 30·—, félévre 16·—, negyedévre 9·— dinár. Egyes szám ára 3·— dinár.

Magyarországon: egy évre 4·— félévre 2·—, negyedévre 1·— pengő. Egyes szám ára: 40 fillér.

Franciaországban: egy évre 10·— fr., félévre 5 fr., negyedévre 3·— fr. Egyes szám ára 1·— fr.

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és cimmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért irója felelős. — Levelek és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah 88. cimre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje. — Odgovorni urednik i izdavač: MAYER OTTMÁR — Redakcija i administracija: SUBOTICA, Vukovićeva ulica 30.

Gradska štamparija, Subotica. 37—369-2